

Research Paper

Investigating and Analyzing the Effects of Covid-19 on the Tourism Industry in Peri-Urban Areas the Case Study of Javanrood City

Alireza Jamshidi ^a, Ali Shamsoddini ^b, Davood Jamini ^{c*}

^a. Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran

^b. Department of Geography and Urban Planning, Marvdasht Branch, Islamic azad university, Marvdasht, Iran

^c. Department of Geomorphology, Faculty of Natural Resources, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran

ARTICLE INFO

Keywords:

Covid-19,
Tourism Industry,
Border Market,
Q Methodology,
Mental Model.

Received:

27 August 2022

Received in revised form:

3 November 2022

Accepted:

26 January 2023

pp. 23-45

ABSTRACT

The implementation of quarantine policies and temporary business closures, social distancing, etc., to curb the spread of Covid-19 by governments and citizens has imposed the most significant shock on the world's tourism industry and caused the destruction of various businesses and the livelihood of the beneficiaries of the tourism industry. The purpose of this research is to analyze the effects of the Covid-19 outbreak on the tourism industry from the point of view of the villagers working in the border market of Javanrood. The research's philosophical basis is a combination of a qualitative approach in the discussion stage (Q) and a quantitative approach in the factor analysis stage. The discourse community consists of 23 people who lived in one of the villages near the city of Javanrood and were active in the field of tourism (main or secondary occupation), who were selected using available sampling and snowball sampling. In order to analyze the data of Q matrices, exploratory factor analysis (Stephenson) and KADE v1.1.0 software was exerted. The results of this study showed that five mental patterns had been identified in the field of the impact of Covid-19 on people working in the service sector of the tourism industry such as instability of employment and income, social-environmental issues, reduction of investment, and psychological-health issues, and educational issues.

Citation: Jamshidi, A., Shamsoddini, A., & Jamini, D. (2022). Investigating and Analyzing the Effects of Covid-19 on the Tourism Industry in Peri-Urban Areas the Case Study of Javanrood City. *Journal of Urban Tourism*, 9 (4), 23-45.

<http://doi.org/10.22059/JUT.2023.347349.1058>

* . Corresponding author (Email: d.jamini@uok.ac.ir)

Copyright © 2022 The Authors. Published by University of Tehran. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

According to the principle that the effects of Covid-19 have been greater in areas that have relied more on tourism, the researchers in this study aim to investigate and analyze the effects of the Covid-19 disease on the tourism industry in these peri-urban villages. It should be noted that due to the increasing trend of infectious diseases, investigating the effects of this disease on the tourism industry can provide an accurate and coherent scientific tool to deal with other crises while further explaining the subject under study. The results of this research can be used to deal with similar crises. According to the mentioned materials, the most important question of the research is: What are the most important effects of Covid-19 on the tourism industry in the peri-urban villages located near the city of Javanrood?

Methodology

The purpose of this research is to analyze the effects of the Covid-19 outbreak on the tourism industry from the point of view of the villagers working in the border market of Javanrood. The research's philosophical basis is a combination of a qualitative approach in the discussion stage (Q) and a quantitative approach in the factor analysis stage. The discourse community consists of 23 people who lived in one of the villages near the city of Javanrood and were active in the field of tourism (main or secondary occupation), who were selected using available sampling and snowball sampling. In order to analyze the data of Q matrices, exploratory factor analysis (Stephenson) and KADE v1.1.0 software was exerted.

Results and discussion

According to the main purpose of the research, which is to identify the mentality of the villagers working in the tourism industry (tourism border market in the city of Javanrood) regarding the effects of Covid-19 on that industry, the findings and results of the study showed that in the context of the

impact of Covid-19 on the tourism industry (people who work in the services of this industry are busy), the range of mentality of the participants regarding the effects of Covid-19 on those who are engaged in the tourism industry could be separated into five categories or factors. Therefore, according to the mentality of the participants of the study, the effects of Covid-19 on the tourism industry were divided into five factors: instability of employment and income, social-environmental issues, reduction of investment, psychological-health issues, and educational issues. Based on these extracted factors in the field of the effects of Covid-19 on the tourism industry, the participants do not think in the same way about the nature, causes, how it affects, and the affected parts. Even the examination of the five extractive factors according to the place of residence of the studied people also indicates different views of people, even people who live in the same village, on the effects of this virus. Of course, it should be noted that similarities can be seen among the studied people in terms of perspective so that the majority of people believed that a large number of people who had temporary jobs or retail sales in the border market of Javanrood lost their jobs due to the implementation of social distancing and the decrease in the number of tourists entering this city. Also, they often believed that the implementation of the social distancing law had caused a change in lifestyle, which has ultimately caused individualism due to social distancing and a decrease in hope.

Conclusion

The results of the study showed that the first factor (the first mental pattern) had the most significant effect of Covid-19 on the people who worked in the tourism service sector in the border market, Javanrood city with a specific value of 3.94 and a percentage of the variance of 17, which was introduced as a factor of instability of employment and income. With the start of the Covid-19 pandemic, the government implemented

some restrictions (from March 2018) to deal with the widespread and cut off its transmission chain. The most important restrictions were applied at that time, which had many harmful effects on tourism areas, including things such as traffic restrictions to cities and villages, closure of schools and educational institutions, closure of some businesses, not leaving the house, there were physical restrictions, social distancing, reduction of people's traffic on the streets and roads, etc. These severely imposed restrictions, in the first place, reduced the number of tourists entering the area. The decrease in the number of tourists is directly related to the decrease in the income of people working in that sector, especially people who were not able to earn money from their jobs in other ways, including selling in a virtual space (retailers, peddlers, coffee

shops, butchers, food vendors on the side of the street and roads). Therefore, the unemployment rate has also increased due to the closure of many of the mentioned jobs.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

بررسی و تحلیل آثار کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری در فضاهای پیراشهری مطالعه موردی: شهر جوانرود

علی رضا جمشیدی - گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران
علی شمس‌الدینی - گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت، ایران
داود جمینی^۱ - گروه ژئومورفولوژی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

اجرای سیاست‌های قرنطینه و تعطیلی‌های موقت کسب‌وکارها، فاصله‌گذاری اجتماعی و... برای مهار همه‌گیری کووید-۱۹ از سوی دولت‌ها و شهروندان، بزرگ‌ترین شوک را بر صنعت گردشگری دنیا تحمیل کرده و باعث از بین رفتن کسب‌وکارهای مختلف و معیشت ذی‌نفعان صنعت گردشگری شده است. هدف از پژوهش حاضر تحلیل آثار شیوع کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری از نظر روستاییان شاغل در بازارچه مرزی شهر جوانرود بوده و از حیث هدف کاربردی، از نظر ماهیت و روش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. بنیان فلسفی پژوهش، ترکیبی است که در مرحله بررسی تالار گفتمان (Q) رویکرد کیفی و در مرحله تحلیل عاملی جنبه کمی دارد. جامعه گفتمان شامل ۲۳ نفر از افرادی است که در یکی از روستاهای نزدیک به شهر جوانرود ساکن بوده و در حوزه گردشگری (شغل اصلی یا فرعی) فعال بوده‌اند که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس و نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های ماتریس‌های Q از تحلیل عاملی به روش اکتشافی (استنسوسن) و نرم‌افزار KADE v1.1.0 استفاده شده است. نتایج این مطالعه نشان داد که پنج الگوی ذهنی در زمینه تأثیرگذاری کووید-۱۹ بر افراد شاغل در بخش خدماتی صنعت گردشگری شناسایی شده است که عبارت‌اند از: ناپایداری اشتغال و درآمد، مسائل اجتماعی - زیست‌محیطی، کاهش سرمایه‌گذاری، مسائل روانی - بهداشتی و مسائل آموزشی.

واژگان کلیدی:

کووید-۱۹، صنعت گردشگری، بازارچه مرزی، روش‌شناسی کیو، الگوی ذهنی.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۶/۰۵

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۰۸/۱۲

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۱۱/۰۶

صص. ۴۵-۲۳

استناد: جمشیدی، علی رضا؛ شمس‌الدینی، علی و جمینی، داود. (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل آثار کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری در فضاهای پیراشهری مطالعه موردی: شهر جوانرود. *مجله گردشگری شهری*، ۹ (۴)، ۴۵-۲۳.

<http://doi.org/10.22059/JUT.2023.347349.1058>

مقدمه

ارتباط و تعاملات بین شهر و روستاها به شکل‌های مختلف انجام می‌گیرد. این ارتباط و تعامل برای روستاهای پیرامون شهرها به شکل دیگری است. در حقیقت باتوجه‌به اینکه این روستاهای پیرامونی از نظر فاصله، به شهر نزدیک هستند، مسلماً بسیاری از تغییرات آن‌ها تحت‌تأثیر شهر می‌باشد. در این میان باید از نقش‌آفرینی شهرها و فرصت‌هایی که برای جامعه پیرامونی فراهم می‌نماید، نهایت استفاده را برد (صفری علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۸: ۶۹). در غیر این صورت این ارتباطات و هم‌جواری عواقب منفی را به همراه دارد و فرصت‌ها را به تهدید مبدل خواهد ساخت (علی‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۹-۵۵). یکی از مهم‌ترین فرصت‌های روستاهای پیراشهری، بهره‌گیری از توان و پتانسیل فضاهای شهری هم‌جوار برای توسعه صنعت گردشگری و استفاده از مزایای این صنعت است (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳۴).

توسعه صنعت گردشگری برای جوامع محلی که در عصر حاضر با عدم‌قطعیت‌ها و چالش‌های زیادی (Bayrak, 2022: 1) مانند مسکن ناپایدار و متراکم، نبود زیرساخت‌های فیزیکی و خدمات اجتماعی و ساکنان فقیر (Ono & Kidokoro, 2020: 384)، نقض حقوق بشر، فساد، سوءاستفاده از کارگران، تبعیض، عدم دسترسی به امکانات آموزشی (United Nations, 2009: 4)، کاهش درآمد، کاهش سطح اشتغال، کاهش تولیدات زراعی (Galani-Moutafi, 2013: 103)، بیکاری (جمشیدی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۲۱)، دسترسی محدود به امکانات (امینی و جمینی، ۱۳۹۳: ۱۷۵؛ قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۴)، فقر، ناامنی غذایی، سطح رفاه پایین (جمینی و جمشیدی، ۱۴۰۰: ۸۸)، مهاجرت از روستا به شهر (جمینی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۶) مواجه هستند، می‌تواند به‌عنوان راهبردی جدید در جهت نیل به توسعه روستایی استفاده گردد و از طریق آن برای رسیدن به توسعه پایدار روستایی بهره‌برداری شود (رحیمی و رضایی، ۱۴۰۱: ۳-۲).

صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنایع دنیا (رضایی سرخایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۸)، در نواحی روستایی منبع با ارزشی برای اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد است و می‌تواند وسیله مهمی برای توسعه اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی و حمایت از محیط‌زیست و فرهنگ روستایی باشد (موحدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۰). با این‌وجود طی سال‌های گذشته توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی در ایران با انواع چالش‌های اقتصادی، سرمایه‌گذاری، ناآگاهی عمومی در قبال مزایای گردشگری و نبود چارچوب نهادی و قانونی و غیره روبه‌روست. تمامی این عوامل در کنار یکدیگر مانع توسعه فعالیت‌های حوزه گردشگری روستایی شده است (احمدی و عباسی، ۱۴۰۰: ۲۷۸).

در کنار موانع فوق‌شروع بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ به‌عنوان بزرگ‌ترین چالش در سطح جهان بعد از جنگ جهانی دوم (Panthhe & Kokate, 2021: 108)، با کاهش تردد هوایی، کاهش سریع اشتغال اقامتگاه‌ها در کشورها، تعلیق پرسنل و در بسیاری از موارد ورشکستگی شرکت‌های بخش گردشگری (Zouni et al, 2021: 70)، تقریباً به‌تمامی مشاغل به‌ویژه شاغلان بخش گردشگری آسیب‌های جدی را وارد نمود (Chai, 2021: 487; Komasi et al., 2022). آمارها نشان می‌دهد آسیب‌های ناشی از کووید-۱۹ بر بخش گردشگری، حدود پنج برابر زیان مالی بحران اقتصادی جهانی در سال ۲۰۰۹ بوده است و بین ۱۰۰ تا ۱۲۰ میلیون شغل گردشگری را در معرض خطر قرار داده است (Golets et al, 2021: 1). بررسی‌ها نشان می‌دهد عواقب کووید-۱۹ بر مناطق با درآمد کم و کمتر توسعه‌یافته اثرات شدیدتری دارد (Sah et al., 2020: 1).

سکونتگاه‌های روستایی واقع در مجاورت شهر مرزی جوانرود با ۵۴۳۵۴ نفر جمعیت، از چند نظر (موقعیت فضایی مناسب قرارگرفتن در مجاورت محور ارتباطی اصلی ورود به شهر جوانرود)، فاصله اندک با این شهر، قرارگرفتن بازارچه مرزی در

شهر جانرود، شرایط آب‌وهوایی مناسب و برخورداری از چشم‌انداز طبیعی جذاب، احداث مراکز متعدد پذیرایی از گردشگران و ارائه خدمات به آن‌ها و...، پذیرای جمعیت قبل توجهی از گردشگران هستند. در این میان، پنج روستای بیاشوش، سررود علیا و سفلی، صفی‌آباد و چشمه میران از جایگاه و موقعیت مطلوب‌تری برخوردار هستند و در واقع فضاهای پیراشهری کلیدی در خصوص تأثیرپذیری از صنعت گردشگری شهر جانرود هستند.

باتوجه به این اصل که اثرات کووید-۱۹ بر مناطقی که بیش از حد بر گردشگری اتکا دارند، بیشتر است (Soliku et al, 2021: 9)، محققان در این مطالعه بر آن هستند که اثرات بیماری کووید-۱۹ را بر صنعت گردشگری در این روستاهای پیراشهری بررسی و تحلیل نمایند. لازم به ذکر است باتوجه به روند روزافزون بیماری‌های واگیردار، بررسی اثرات این بیماری بر صنعت گردشگری می‌تواند ضمن تبیین بیشتر موضوع مورد مطالعه، ابزار علمی دقیق و منسجمی را برای مواجهه با سایر بحران‌ها فراهم نماید و به‌نوعی نتایج این پژوهش می‌تواند به‌مثابه اهرمی برای مقابله با بحران‌های مشابه در آینده باشد. همچنین باتوجه به مطالعات اندکی که در زمینه اثرات کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری به‌ویژه در فضاهای پیراشهری به‌ویژه در کشورمان انجام گرفته است، این مطالعه می‌تواند علی‌رغم کاربردی بودن در محدوده مورد مطالعه، مبنایی برای سایر پژوهش‌ها در خصوص اثرات کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری باشد. باتوجه به مطالب عنوان شده مهم‌ترین سؤال پژوهش عبارت است از: مهم‌ترین اثرات کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری در روستاهای پیراشهری شهر جانرود کدام‌اند؟

بررسی‌ها نشان می‌دهد در خصوص موضوع مورد مطالعه، پژوهش‌هایی انجام گرفته است که در ادامه به نتایج چند مطالعه مهم اشاره می‌شود. عمادی و اصغری محبوب (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای تأثیر ویروس کرونا را بر صنعت گردشگری بررسی کرده‌اند. نتایج پژوهش نشان داد بیماری فراگیر کرونا با اثرگذاری بر سلامت عمومی و امنیت جامعه، می‌تواند اثرات قابل توجهی را بر صنعت گردشگری داشته باشد. نتایج مطالعه مسائلی و همکاران (۱۴۰۰) با هدف بررسی اثرات همه‌گیری کرونا بر اشتغال نیروی کار در صنایع مرتبط با گردشگری ایران نشان داد کرونا به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم با افزایش نرخ بیکاری و کاهش تعداد شاغلین، اثرات منفی قابل توجهی بر گردشگری داشته است. سیجانپوندی و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای تأثیر بحران ویروس کرونا را بر صنعت گردشگری و هتلداری بررسی کرده‌اند. نتایج این مطالعه نشان داد شیوع ویروس کرونا باعث تعطیلی چرخه صنعت و کسب‌وکارها، کاهش شدید جریان نقدینگی و تعداد فعالان عرصه گردشگری شده است. نتایج مطالعه مولدر^۱ (۲۰۲۰) با هدف بررسی تأثیر همه‌گیری کووید-۱۹ بر بخش گردشگری در آمریکای لاتین و کارائیب نشان داد این بیماری موجب خسارت‌های متعددی به‌ویژه در زمینه افزایش مرگ‌ومیرها، کاهش عمده فعالیت گردشگری، افت سطح اقتصاد و اشتغال شده است. ساه^۲ و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای تأثیر کووید-۱۹ بر گردشگری در نپال را بررسی کرده‌اند. نتایج این مطالعه نشان داد افزایش سطح مرگ‌ومیرها، بیکاری گسترده، ازدست‌دادن درآمد و تهدید معیشت، کاهش سطح ایمنی و سلامتی، فشار مضاعف بر سیستم‌های و مراکز بهداشتی، قرنطینه شدن و... از پیامدهای کووید ۱۹ است. نتایج مطالعه قان^۳ (۲۰۲۱) با هدف بررسی تأثیر کووید-۱۹ بر گردشگری در کشور غنا نشان داد ظهور این بیماری به دلیل بسته‌شدن مرزهای ملی و اعمال قرنطینه، بخش گردشگری را تا حد زیادی تحت تأثیر قرار داده است و کشور غنا را در معرض ازدست‌دادن تعداد

1. Mulder
2. Sah
3. Ghann

زیادی از بازدیدکنندگان بین‌المللی قرار داده است. نتایج پژوهش گولتس^۱ و همکاران (۲۰۲۱) با هدف بررسی اثرات کووید ۱۹ بر گردشگری در کشور برزیل نشان داد گردشگران با درک تهدیدهای ناشی از ابتلا به کووید-۱۹، میزان مسافرت کمتری داشته‌اند. نتایج مطالعه المقایری^۲ و همکاران (۲۰۲۱) با هدف تأثیر اقتصادی و اجتماعی کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری و مهمان‌نوازی در عمان نشانگر تأثیر منفی اقتصادی و اجتماعی کووید بر صنعت گردشگری است. اثرات اقتصادی منفی این بیماری عبارت‌اند از: زیان مالی، کاهش تقاضای مشتری در سطح ملی و بین‌المللی، اختلال در کانال‌های تدارکات و توزیع، تخریب ارتباط با تأمین‌کنندگان، مشتریان و کارکنان و اثرات منفی اجتماعی شامل افسردگی، ناراحتی، اضطراب و استرس در بین صاحبان مشاغل در مورد شرایط حال و آینده است. جاگادال و گاناترا^۳ (۲۰۲۱) در مطالعه با هدف تأثیرات همه‌گیری کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری هند نشان داد به دنبال شیوع این بیماری، مقامات محدودیت‌های سفر، فاصله‌گذاری اجتماعی، قرنطینه را اعمال نموده که در اثر آن بخش گردشگری را به طور کامل وارد رکود نموده است. نتایج مطالعه سیماراننگر^۴ و همکاران (۲۰۲۱) با هدف بررسی تأثیر همه‌گیری کووید-۱۹ بر گردشگری دریایی جزیره دراوان در کشور اندوزی نشان داد کووید-۱۹ با کاهش تعداد گردشگران، باعث تغییر در عادات، الگوهای بازدید و تعداد بازدید گردشگران شده است و در مجموع کاهش ورود گردشگران باعث کاهش درآمد در بخش گردشگری به‌ویژه درآمد فعالان گردشگری شده است. والید^۵ و همکاران (۲۰۲۲)، تأثیر کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری در چین را بررسی کرده‌اند. نتایج این پژوهش نشانگر تأثیر نامطلوب کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری است. نتایج مطالعه کوچاک^۶ و همکاران (۲۰۲۲) با هدف بررسی پیامدهای اقتصادی شیوع کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری در ترکیه نشان داد صنعت گردشگری تحت تأثیرات منفی این بیماری قرار گرفته است؛ با این‌وجود اقدامات مهارتی و بهداشتی دولت و حمایت‌های اقتصادی، بر صنعت گردشگری تأثیر مثبت دارد و سیاست‌های سخت‌گیرانه دولت عملکرد صنعت گردشگری را کاهش داده است.

مبانی نظری

در فرهنگ‌نامه‌های جغرافیایی پیراشهر به، "بخشی در منطقه رفت‌وآمد یک ناحیه شهری تعریف شده که اغلب در قلمرو سیاسی متمایزی از شهر قرار دارد"، اطلاق می‌گردد. در مجموع پیراشهر واجد شرایط خاصی است که آن را از مناطق شهری و روستایی متمایز می‌سازد، از جمله این شرایط، شتاب گسترش کاربری‌های مسکونی و تجاری شهری و کاهش فعالیت‌های روستایی، رشد سریع ولی بدون برنامه، خدمات‌رسانی زیرساختی ناکافی، ساکنانی با درآمد کم و متوسط رشد بازارهای دادوستد است (افراخته، ۱۳۹۹: ۳). همان‌طور که عنوان شد یکی از کارکردهای نواحی پیراشهری، توسعه و رونق صنعت گردشگری است (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳۴) به‌گونه‌ای که صنعت گردشگری در این فضاها بر ابعاد مختلف توسعه پایدار اثرگذار است. در این میان فضاهای سکونتی پیراشهری باتوجه‌به اینکه از نظر فاصله، به شهرها نزدیک هستند، مسلماً بسیاری از تغییرات آن‌ها تحت تأثیر فضاهای شهری است (صفری علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۸: ۶۷-۶۸).

1. Golets
2. Al-Mughairi
3. Jagdale & Ganatra
4. Simarangkir
5. Waleed
6. Koçak

بر اساس رویکردهای توسعه متوازن منطقه‌ای از جمله رویکرد آمایش منطقه‌ای، فعالیت در بخش صنعت گردشگری در نواحی پیراشهری باید در راستای اهداف گردشگری پایدار، تعادل و توازن منطقه‌ای، توزیع مناسب فعالیت‌ها و استفاده حداکثر از قابلیت‌های محیطی در فرایند توسعه مناطق ساماندهی گردد (هاشم زهی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۴۵). از دیدگاه فضایی، توسعه پیراشهری به معنای انسجام و یکپارچگی مناطق روستایی با سیستم‌های شهری است. در این دیدگاه معیارهایی که پیشنهاد می‌شوند به نزدیکی جغرافیایی وابسته هستند. شدت روابط بین شهر و روستا در درجه اول به موقعیت جغرافیایی آن بستگی دارد؛ بنابراین روستاهای نزدیک شهرها دارای روابط بیشتری با شهرها هستند. از دیدگاه کارکردی، توسعه سکونتگاه‌های پیراشهری به معنای افزایش همگرایی بین مناطق روستایی و سیستم شهری است. در این دیدگاه به معیارهایی مانند مدیریت و سازماندهی فضا، روابط نهادی، فرایندهای توسعه اقتصادی، ظرفیت پاسخگویی به انتظارات اجتماعی جمعیت، مدیریت منابع طبیعی و فرهنگی توجه می‌شود (میکانیک و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۴). با استناد به رویکردهای مختلف توسعه، فضاهای شهری می‌تواند با شیوه‌های مختلف از جمله در بخش گردشگری، در توسعه فضاهای پیراشهری، مؤثر باشند.

گردشگری در جهان امروز، با افزایش روزافزون جمعیت جهان و بالارفتن سطح انتظارات انسان‌ها برای داشتن رفاه کامل اجتماعی به یکی از مهم‌ترین کانون‌های توجه در جهان مبدل شده است (غلامی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۹۶). در کشورهای درحال توسعه، بخش گردشگری به‌عنوان یک ابزار بالقوه برای افزایش رشد اقتصادی و کاهش فقر شناخته شده است (Henseler et al, 2021: 3) و می‌تواند اقتصاد عقب‌مانده روستایی را در کشورهای درحال توسعه بازسازی کند در این میان گردشگری روستایی راه‌حل کلی برای تمامی مشکلات نواحی روستایی نیست؛ اما یکی از شیوه‌هایی که آثار اقتصادی مهمی داشته و به‌نوعی به کندشدن روند تخلیه سکونتگاه‌های روستایی و کاهش مهاجرت روستایی کمک می‌کند (احمدی و عباسی، ۱۴۰۰: ۲۷۹-۲۷۸) و توسعه آن یکی از کم‌هزینه‌ترین روش‌های اشتغال‌زایی به شمار می‌آید (غلامی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۱۶). با این وجود موانع متعددی مانند فقدان دیدی جامع و بخشی‌نگری در مدیریت گردشگری کشور و در واقع عدم شناخت جامع مشکلات با توجه به نیازها و دیدگاه‌های گروه‌های درگیر در گردشگری و... سبب عدم موفقیت صنعت گردشگری شده‌اند (فراهانی و منوچهری، ۱۳۹۴: ۱۶۲). علاوه بر موارد فوق، شیوع بحران کرونا که شیوع به ووهان چین برمی‌گردد (Jagdale & Ganatra, 2021: 41)، اثرات منفی بر سطح سلامت عمومی، اقتصاد کلان و ابعاد مختلفی زندگی داشته (Koçak et al., 2022: 9) و نگرانی‌های عمیقی را در خصوص جوامعی که به صنعت گردشگری وابسته بوده‌اند، به وجود آورد (Sah et al., 2020: 1). بحران کرونا در کشورهای مختلف با توجه به کاهش بازدیدکنندگان، منجر تعدیل نیرو (مسائلی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۰۳؛ عزیزی و شکاری، ۱۴۰۱: ۱۰۴)، افزایش بیکاری، تضعیف سود، کاهش سرمایه‌گذاری، درآمد کمتر دولت و... در بخش گردشگری و سفر شده است (باصولی و جباری، ۱۴۰۰: ۳۶). بر اساس مطالعات میدانی صورت‌گرفته در کشورمان در خصوص اثرات بیماری کرونا بر صنعت گردشگری در نواحی مختلف از جمله نواحی پیراشهری، با "مدیریت منسجم و یکپارچه صنعت گردشگری"، می‌توان اثرات این بیماری را بر بخش گردشگری به حداقل رساند و زمینه و بسترهای جدیدی را برای توسعه فضاهای سکونت‌ی فراهم نمود و این مهم در گرو مدیریت منسجم و کارآمد گردشگری در فضاهای مختلف انسانی از جمله نواحی پیراشهری است (Jamini & Dehghani, 2022: 14).

بررسی مبانی نظری و ادبیات پژوهش نشان می‌دهد علی‌رغم اینکه صنعت گردشگری برای توسعه فضاهای پیراشهری

فرصت و راهبرد استراتژیکی است، این صنعت در نواحی مختلف از جمله کشورمان با محدودیت‌هایی مواجه است. با شیوع بیماری همه‌گیری کووید-۱۹، چالش‌های بیشتری پیشروی صنعت گردشگری ایجاد شده‌اند؛ به‌گونه‌ای که در نواحی مختلف دنیا این بیماری اثرات مختلفی را بر فعالان عرصه گردشگری تحمیل نموده است. با این وجود بررسی‌ها نشان می‌دهد علی‌رغم اهمیت موضوع مورد مطالعه، مطالعات اندکی در خصوص اثرات بیماری کووید-۱۹ بر گردشگری و به‌ویژه فضاهای پیراشهری انجام گرفته است و در این زمینه خلاً مطالعاتی شدیدی وجود دارد. از این رو مطالعه حاضر می‌تواند مبنایی برای سایر مطالعات آتی در زمینه اثرات بحران‌های مشابه بر صنعت گردشگری به‌ویژه در نواحی پیراشهری باشد.

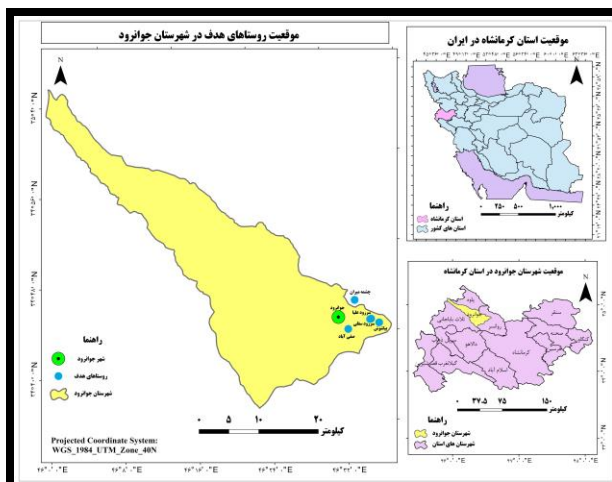
محدوده مورد مطالعه

شهر جوانرود از شهرهای مرزی استان کرمانشاه است که ۵۴۳۵۴ نفر جمعیت دارد. این فضای شهری به‌واسطه شرایط آب‌وهوایی مناسب و به‌ویژه قرارگرفتن بازارچه مرزی در این شهر، طی سال‌های اخیر مقصد بسیاری از گردشگران بوده است. به‌واسطه قرارگرفتن چندین روستا در مسیر ارتباطی اصلی ورود به شهر جوانرود (از دو محور ارتباطی روانسر - جوانرود و پاوه - جوانرود) و چشم‌انداز طبیعی جذاب و مهمان‌نوازی و خونگرمی اهالی در کنار عرضه تولیدات محلی به گردشگران و... این روستاها نیز پذیرای تعداد زیادی از گردشگران هستند. در این میان پنج روستای بیاشوش، سررود علیا و سفلی، صفی‌آباد و چشمه میران از موقعیت نسبی برتری نسبت به دیگر روستاها برخوردارند و تعداد قابل توجهی از ساکنان این روستاها، به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم از بازارچه مرزی شهر جوانرود، منتفع می‌گردند (جدول ۱).

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیتی و فضایی روستاهای پیراشهری مورد مطالعه در شهرستان جوانرود

روستا	خانوار	جمعیت	مرد	زن	فاصله تا شهر جوانرود (کیلومتر)	موقعیت نسبت به شهر جوانرود	تعداد نمونه انتخابی
بیاشوش	۲۴۷	۹۱۶	۴۷۸	۴۳۸	۸/۱	شرقی	۶
چشمه میران	۸۳	۳۰۵	۱۶۵	۱۴۰	۵/۲	شمالی	۴
سررود سفلی	۶۴	۲۳۴	۱۲۴	۱۱۰	۶	شرقی	۳
سررود علیا	۸۰	۳۱۳	۱۶۸	۱۴۵	۶/۵	شرقی	۳
صفی‌آباد	۶۷۷	۲۴۰۲	۱۲۷۵	۱۱۲۷	۳	شرقی	۷

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ و یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

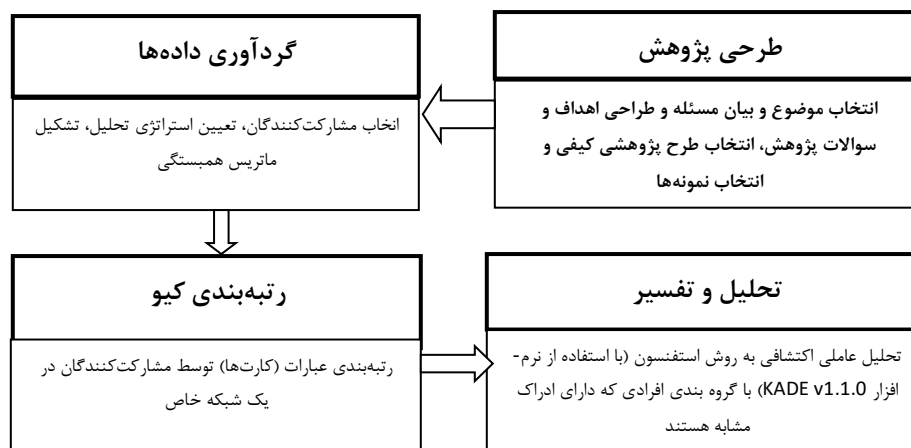
شکل ۱. موقعیت جغرافیایی مناطق مورد مطالعه^۱

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف اکتشافی و از نظر روش توصیفی - تحلیل است که با رویکرد ترکیبی انجام شده است. در مرحله بررسی فضای گفتمان^۲ کیو (Q) رویکرد کیفی و در مرحله تحلیل عاملی کیو، رویکرد کمی دارد. چارچوب فلسفی در این پژوهش از نوع پارادایم تفسیری - اثبات گرایانه بوده و از حیث مکانی، پژوهشی کتابخانه‌ای - میدانی محسوب می‌شود. زیربنای این پژوهش بر این فرض بوده که دیدگاه افراد شاغل در بخش گردشگری، بهترین منبع برای درک وضعیت شغلی آنها بوده و وضعیت خود را، تنها خود آنها به بهترین شکل درک خواهند کرد؛ لذا، برای ارزیابی دیدگاه‌های افراد شاغل در بخش گردشگری، از روش شناسی Q استفاده شده که امکان شناسایی دیدگاه‌ها، معانی و نظرات خود افراد را فراهم می‌کند (Previte et al., 2007: 139). روش شناسی کیو ویژگی‌های تحقیقات کمی و کیفی را ترکیب می‌کند (رضائی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۴۱)، ذهنیت شرکت‌کنندگان را در تحلیل وارد کرده و آنها را با هم ادغام کرده و درعین حال امکان انجام تجزیه و تحلیل آماری دیدگاه‌های شرکت‌کنندگان را نیز فراهم می‌کند (Addams & Proops, 2000: 39; Robbins & Krueger, 2000: 640). این روش برای شناسایی تنوع دیدگاه‌ها در مورد یک موضوع خاص کارآمد است، اما در مورد شیوع هر دیدگاه در جامعه اطلاعی نمی‌دهد (Góngora et al., 2019: 186). این دیدگاه‌ها از طریق مرتب‌سازی گزاره‌های انتخاب‌شده هدفمند در مورد یک موضوع خاص به دست می‌آیند. در روش شناسی Q، تنوع دیدگاه‌ها مهم‌تر از تناسب در انتخاب شرکت‌کنندگان است (Brown, 1980). معمولاً کاربردهای روش شناسی Q نیاز به حجم نمونه نسبتاً کوچکی دارد، زیرا واحد تجزیه و تحلیل دیدگاه‌ها به جای شرکت‌کنندگان بوده و این امر باعث خواهد شد تا خیلی سریع اشباع دیدگاه‌ها صورت گیرد (Góngora et al., 2019: 186). شکل ۲ ترکیبی از مراحل روش شناسی Q استفاده شده در این مطالعه را ارائه می‌دهد.

۱. روستای چشمه میران و چند روستای دیگر شهرستان جوانرود، در تقسیمات سیاسی جدید جزو شهرستان جوانرود هستند و قبلاً جزو شهرستان روانسر بوده اند.
2. Concourse (Q- items)

شکل ۲. مراحل انجام روش Q در این مطالعه
منبع: (رضائی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۴۱)

فضای گفتمان و انتخاب نمونه معرف کیو^۱

با پیروی از دستورالعمل‌های Q-Methodology، گزاره‌هایی از ادبیات مطالعات جاری (با استفاده از منابع دست‌اول (کتاب-ها، مقالات، نشریات و...))، نظرات خبرگان، پژوهشگران و افراد باتجربه محلی) که در مورد کرونا و گردشگری بحث می‌کنند، استخراج شد. با فرض اینکه کرونا ممکن است بر بخش‌های مختلف زندگی افراد شاغل در صنعت گردشگری تأثیر بگذارد، یک بررسی ادبیات گسترده انجام شد. از این بررسی، لیستی شامل ۹۸ گزاره استخراج شد که نشان‌دهنده فضای گفتمان است. برای ایجاد گزاره‌های^۲ نهایی و به عبارتی برای تولید نمونه معرف Q، نیاز بود که مجموعه گسترده‌ای که استخراج شده بود را به فهرستی قابل‌مدیریت و نماینده‌ای از گزاره‌های استخراج شده، محدود شود. در این روش، ابتدا عبارات مشابه ادغام و مواردی را که مبهم بودند، حذف شد. نمونه معرف Qهای نهایی در این مطالعه شامل ۵۴ عبارت بود (جدول ۳). برای مرتب‌سازی کیو، پایایی نیز قابل‌طرح است، به عبارتی می‌توان پرسید که آیا یک مشارکت‌کننده یک دسته کارت را با دستورالعمل یکسان در تکرارهای مختلف به یک شکل مرتب می‌کند؟ پایایی در روش‌شناسی Q با استفاده از روش‌های مختلفی از جمله آزمون - آزمون مجدد (طاهری و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۲۵) مورد بررسی قرار می‌گیرد. البته باید توجه داشت که بر حسب موضوع مطالعه روش‌شناسی کیو، درجات طیف و تعداد کارت‌ها می‌توان انتظار داشت که تکرار مرتب‌سازی، منجر به نتیجه کاملاً یکسان نشود. لازم به ذکر است، ضریب پایایی انجام شده در این تحقیق با استفاده از روش آزمون - آزمون مجدد ۷۳ درصد است، به عبارت دیگر، تکرار مرتب‌سازی ۷۳ درصد با مرتب‌سازی قبلی سازگار بود. همچنین، روایی صوری از طریق بیان عبارات به گونه‌ای که برای مشارکت‌کنندگان صریح و قابل‌فهم باشد صورت گرفت.

انتخاب شرکت‌کنندگان^۳

این مطالعه در شش روستای بیاشوش، چشمه میران، سررود سفلی، سررود علیا و صفی‌آباد واقع در شهرستان جوانرود و در

1. Q- sample
2. Statements
3. P – sample (participant)

نزدیکی شهر جوانرود (با فاصله ۳ تا ۸ کیلومتری) انجام شد. این سکونتگاه‌های روستایی به علت فاصله کمی که با شهر مرزی جوانرود و بازارچه مرزی این شهر دارند، به صورت غالب در بخش خدماتی گردشگری بازارچه مرزی جوانرود فعال هستند. در این مطالعه، معیار انتخاب شرکت‌کنندگان در این مطالعه ساکن روستاهای نزدیک شهر جوانرود و فعال بودن در حوزه گردشگری (شغل اصلی یا فرعی) بود. برای انتخاب اولیه روستاییان مورد مطالعه، از نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد. لازم به توضیح است که در بعضی از موارد شرکت‌کنندگان در این مطالعه افراد دیگر را که می‌شناختند جهت شرکت در این مطالعه معرفی کردند (نمونه‌گیری گلوله‌برفی). با استفاده از این روش‌های نمونه‌گیری، داده‌ها را از ۲۳ سرپرست خانوار جمع‌آوری شد. داده‌ها به صورت جداگانه، رودررو با هر فرد، با استفاده از کارت‌های طراحی شده جمع‌آوری شد.

مرتب‌سازی کیو^۱

برای جمع‌آوری داده‌ها، از ۳۵ کارت که شامل عبارات‌های موردنظر در زمینه اینکه کرونا بر شما و گردشگری در منطقه چه تأثیری گذاشته است، بود و از ۱ تا ۳۵ (جهت جلوگیری از به‌وجود آمدن ذهنیت خاصی در پشت کارت‌ها اعداد نوشته شده بود) شماره‌گذاری شدند. سپس، یک نمودار کیو برای ۳۵ گویه پژوهش به‌گونه‌ای تنظیم گردید که بتواند مجموعه عبارات را در یک توزیع نسبتاً نرمال از بسیار موافق (+۵) تا بسیار مخالف (-۵) رتبه‌بندی کند (جدول ۲). سپس، از مشارکت‌کنندگان خواسته شد تا میزان موافقت یا مخالفت خود را با مرتب‌کردن ۳۵ گویه پیش‌گفته در قالب جدول ۳ نمایش دهند. لازم به توضیح است جهت بررسی دلایل انتخاب عبارت خیلی موافق تا خیلی مخالف مصاحبه‌هایی نیز هم‌زمان صورت گرفت.

جدول ۲. رتبه‌بندی گزاره‌ها

-۵	-۴	-۳	-۲	-۱	۰	۱	۲	۳	۴	۵

منبع: (رمضانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۴۱)

همبستگی و استخراج عاملی

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، ۲۳ مرتبه Q (نظرات افراد مورد مطالعه) در نرم‌افزار KADE v1.1.0 وارد شد، که تمام انواع Q را به هم مرتبط می‌کند و عوامل تولید شده را اطلاع می‌دهد (Pini et al, 2007: 429). عوامل، بیان دیدگاه‌های شرکت‌کنندگان هستند (Walder & Kantelhardt, 2018: 59). برای استخراج عاملی، از تحلیل مؤلفه اصلی (PCA) استفاده شده است. با استفاده از آزمون تحلیل مربوط به متغیرهای اثرگذار عاملی به روش اکتشافی بر مبنای فرد (روش استفسون)، ضرایب مؤلفه‌های مربوط به متغیرهای اثرگذار مورد تحلیل و بررسی قرار گرفتند. دیدگاه استفسون درباره ذهنیت، قطعیت نیوتنی را به چالش کشید و در مقابل نسبییت و نظریه کوانتوم را مورد توجه قرار می‌دهد (قنبری و ولاتی، ۱۴۰۰: ۱۶۹). روش‌شناسی استفسون به جای دنبال کردن روش‌ها و ابزارهای استاندارد برای اندازه‌گیری‌های ویژگی‌ها، افراد

1. Q-sort

مشارکت‌کننده را وادار می‌کند تجربه و یا یافته‌های علمی خود را عنوان نماید. در این مطالعه برای تعریف تعداد فاکتورهایی که برای تحلیل نهایی باید حفظ شوند، از دستورالعمل‌های پیشنهاد شده توسط براون^۱ (۱۹۹۶) پیروی شد که در آن عوامل باید حداقل دو بار عاملی مهم داشته باشند ($\pm 0,48$ در $p < 0.01$)، و مقدار ویژه باید از ۱ بیشتر باشد. خروجی اولیه تحلیل مؤلفه نشان از ورود هشت عامل را داشت؛ اما با توجه به اینکه سه عامل تنها یک بار عاملی قابل توجه را ارائه کردند؛ پنج عامل دیگر برای چرخش عاملی انتخاب شدند که با چرخش واریمکس انجام شد.

جدول ۳. گزاره‌های پژوهش در زمینه تأثیر کرونا بر گردشگری

۱	فردگرایی به علت فاصله‌گذاری اجتماعی	۱۹	کاهش قدرت خرید	۳۷	به‌خطر افتادن امنیت غذایی و کاهش سطح امیدواری
۲	افزایش تعداد مشاغل اینترنتی	۲۰	افزایش روی آوردن به مشاغل کاذب	۳۸	افزایش پسماندهای بهداشتی
۳	رونق گرفتن فروش محصولات اینترنتی	۲۱	کاهش شدید تعداد گردشگران (کاهش مشتریان رستوران‌ها و غذاخوری‌های محلی)	۳۹	از بین رفتن مشاغل غیررسمی
۴	کاهش دسترسی مناسب به منابع و ابزارها جهت انجام فعالیت‌های روزمره	۲۲	کاهش تخریب منابع طبیعی	۴۰	عدم پاسخگویی به همه نیازهای گردشگران
۵	اختلال در آموزش رسمی (آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها)	۲۳	تعطیلی بعضی از کارگاه‌های کوچک محلی	۴۱	اختلال در کانال‌های تدارکات و توزیع
۶	عدم توان در پرداخت حق بیمه	۲۴	خروج سرمایه از بخش خدماتی گردشگری	۴۲	افزایش اتکا به کمک‌های دولتی
۷	افزایش درجه رعایت کردن بهداشت عمومی	۲۵	افزایش نابرابری جنسیتی	۴۳	افزایش مهاجرت به شهرهای بزرگ‌تر
۸	کاهش امنیت روانی مردم	۲۶	کاهش شدید منابع درآمدی جدید	۴۴	افزایش قیمت مواد اولیه و کالاهای تولیدی
۹	افزایش نرخ بیکاری	۲۷	کاهش حجم مبادلات اقتصادی در منطقه (و قطع شدن زنجیره تأمین)	۴۵	کاهش تولیدات بخش صنایع دستی
۱۰	توزیع نامتعادل درآمد	۲۸	کاهش سود عمده‌فروش‌ها	۴۶	کاهش میزان مشارکت محلی
۱۱	قطع بیمه	۲۹	کاهش اعتماد اجتماعی	۴۷	کاهش فعالیت ناوگان حمل و نقل عمومی
۱۲	کاهش سطح کیفیت آموزش دانش‌آموزان،	۳۰	کاهش اعتماد عمومی نسبت به دولت	۴۸	کاهش فرصت‌های شغلی
۱۳	کاهش سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف خدمات	۳۱	کاهش شدید توانایی پرداخت اقساط جهت دریافت تسهیلات به دلیل کاهش سطح درآمد	۴۹	عدم ارائه خدمات کافی به روستاییان
۱۴	کاهش تعداد خرده‌فروش‌ها (از بین رفتن مشاغل موقت)	۳۲	کاهش تعاملات اجتماعی (کاهش دید و بازدیدها)	۵۰	کاهش سطح پس‌انداز خانوارها
۱۵	تأثیر بر سلامتی عمومی	۳۳	تغییر در سبک زندگی	۵۱	کاهش قدرت خرید خانوار
۱۶	کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی	۳۴	کاهش تحرک آموزشی و افزایش هزینه آموزش آنلاین	۵۲	دسترسی نابرابر خانوارها به خدمات بهداشتی
۱۷	رواج بیگانه‌ستیزی و اجتماعی به غریبه‌ها	۳۵	نابرابری در دسترسی به امکانات رفاهی	۵۳	کاهش ریسک‌پذیری
۱۸	بالا رفتن سطح هراس روانی	۳۶	کاهش تولیدات خرده‌فروشی (تولیدات محلی)	۵۴	افزایش بار مسئولیت زنان در خانواده

یافته‌ها و بحث

نتایج توصیفی پژوهش حاضر نشان داد، کلیه جامعه گفتمان مرد و متأهل بودند. همان‌طور که در جدول ۵ نیز قابل مشاهده است، از نظر سنی جامعه گفتمان بین ۳۵ سال تا ۴۸ سال بوده و به لحاظ تحصیلات اکثریت آنها دارای سوادی در سطح دیپلم بودند. همچنین، همان‌طور که مشاهده می‌شود غالبیت درآمد جامعه گفتمان از بخش گردشگری به دست می‌آید. سایر نتایج توصیفی مرتبط با جامعه گفتمان به تفکیک روستاهای مورد مطالعه در جدول ۴ قابل مشاهده است.

جدول ۴. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه‌های مورد مطالعه

روستا	تعداد نمونه انتخابی یا تعداد Qها	میانگین سن	شغل اصلی	بعد خانوار	سواد	شغل فرعی	درصد درآمد خانوار از گردشگری
بیاشوش	۶	۳۶/۸۳	فروشنده - مغازه‌دار - دست‌فروش - راننده	۵	دیپلم - سیکل	کشاورزی - دامداری	۷۰ تا ۱۰۰ درصد
چشمه میران	۴	۳۹/۵	مغازه‌دار - دست‌فروش - فروشنده مواد غذایی	۴	دیپلم - فوق‌دیپلم	کشاورزی - دامداری	۸۰ تا ۱۰۰ درصد
سررود سقلی	۳	۳۹/۳۳	مغازه‌دار - قهوه‌خانه - دست‌فروش	۵	دیپلم - سیکل - دانشگاهی	کشاورزی - دامداری	۷۵ تا ۹۰ درصد
سررود علیا	۳	۳۸	اغذیه‌فروش - قهوه‌خانه - دست‌فروش - دست‌فروش	۴	سیکل - دیپلم	کشاورزی - دامداری	۸۵ تا ۱۰۰ درصد
صفی‌آباد	۷	۴۰/۴۲	اغذیه‌فروش - مغازه‌دار - اجاره سویت - دست‌فروش	۵	دیپلم - سیکل - فوق‌دیپلم	کشاورزی - دامداری	۷۵ تا ۹۰ درصد

نتایج مرتبط با روش‌شناسی Q

- شکل‌گیری ادراکات ذهنی

روش‌شناسی Q به ما این امکان را می‌دهد که برخی از عوامل مشترک در ادراک افراد از موضوع تأثیرگذاری کرونا بر وضعیت گردشگری را شناسایی نماییم. ماتریس همبستگی از طریق روش مرکز (ارتباط همبستگی درونی) و مشخص‌شدن عامل‌ها از طریق استفاده از چرخش واریماکس که بهترین راه‌حل برای روش‌شناسی Q در نظر گرفته می‌شود، محقق‌گردید (Watts & Stenner, 2005: 71). متعاقباً از طریق معیار مقادیر ویژه بزرگ‌تر از یک (Raj'e, 2007: 470)، ۵ عامل انتخاب شد (جدول ۵). ماتریس همبستگی راهی برای یافتن شباهت‌ها و تفاوت‌ها در بین انواع Qها به صورت منفرد را ارائه می‌دهد و مستقل بودن یا نبودن الگوهای ذهنی هر Q را نشان می‌دهد (Walder & Kantelhardt, 2018: 58). در مجموع هر چه میزان همبستگی بین عامل‌ها کمتر باشد میزان خالص بودن عامل‌ها بیشتر خواهد بود. همان‌طور که مشاهده می‌شود، بین امتیاز به دست‌آمده برای ۵ عامل موردنظر، همبستگی بالا و قوی وجود ندارد و می‌توان عنوان کرد که نظرات افراد مشارکت‌کننده در زمینه عامل‌ها مستقل از هم بوده و این مورد یک نقطه مثبت برای این مطالعه می‌باشد.

جدول ۵. همبستگی بین امتیاز عامل‌ها

عامل‌ها	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵
عامل ۱	۱				
عامل ۲	-۰/۱۱۴	۱			
عامل ۳	-۰/۱۶۴	۰/۱۳۶	۱		
عامل ۴	-۰/۰۰۰۸	-۰/۲۵۹	-۰/۰۲۲	۱	
عامل ۵	۰/۰۷۱۵	-۰/۳۱۹	-۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۸	۱

نتایج جدول ۶ مربوط به اطلاعات اولیه در زمینه ویژگی‌های عامل‌های (الگوهای ذهنی) استخراج شده بوده که شامل تعداد متغیرهای تعیین‌کننده هر عامل (رتبه‌بندی‌های کیو)، ضریب همبستگی میانگین بر هر عامل، ضریب پایایی مرکب برای هر عامل و خطای استاندارد عامل‌ها می‌باشد. همان‌طور که مشاهده می‌شود الگوهای ذهنی ۲۲ نفر از جامعه گفتمان باعث شکل‌گیری ۵ عامل موردنظر شده است. لازم به ذکر است که برآون (۱۹۹۶) استاندارد متوسط ضریب پایایی هر فرد با خودش را ۰/۸ عنوان کرده است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده مطالعه حاضر به لحاظ این شاخص دارای وضعیت مناسبی است. همچنین، پایایی ترکیبی پنج عامل یا الگوهای ذهنی استخراج شده در جدول ۶ نشان داده شده است. پایایی ترکیبی^۱ زمانی وجود دارد که CR از ۰/۷ بزرگ‌تر باشد که بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، پایایی ترکیبی برای پنج عامل یا الگوهای ذهنی استخراج شده بالاتر از ۰/۷ می‌باشد. به عبارتی عامل‌های استخراجی از اعتبار خوبی برخوردارند.

جدول ۶. ویژگی‌های عامل‌های استخراج شده

عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵
۶	۳	۲	۳	۴
تعداد مشارکت‌کننده‌ها در عامل‌های ذهنی تعریف شده				
۰/۸	۰/۸	۰/۸	۰/۸	۰/۸
میانگین ضریب پایایی				
۰/۹۶	۰/۹۲	۰/۸۸	۰/۹۲	۰/۹۴
پایایی ترکیبی				
۰/۲	۰/۲۷	۰/۳۳	۰/۲۷	۰/۲۴
خطای استاندارد مرتبط با Z-scores هر عامل				

– شکل‌گیری ادراکات ذهنی

همان‌طور که گفته شد، ابتدا یک تحلیل عاملی مرکزی انجام شد که این امر با انجام یک چرخش واریماکس برای محاسبه حداکثر مقدار واریانس (برای هر الگوی ذهنی) دنبال شد. بر اساس معیارهای آماری (مثلاً مقادیر ویژه) و شهود محققین (Watts & Stenner, 2012)، پنج عامل استخراج شد. لازم به توضیح است که هشت عامل دارای مقدار ویژه‌ای بالاتر از حد موردنظر بودند، اما با توجه به اینکه در عامل‌های شش تا هشت فقط یک Q وارد شده بود، لذا از دستورالعمل‌های پیشنهاد شده توسط براون (۱۹۸۰) پیروی شد و آن موارد حذف گردید (جدول ۷). هر یک از این پنج عامل استخراج شده نمایانگر یک دیدگاه اجتماعی است که توسط گروهی از شرکت‌کنندگان به اشتراک گذاشته می‌شود و مجموعاً ۵۳ درصد از واریانس نظرات را تشکیل می‌دهند. بر اساس نظر کلاین^۲ (۱۹۹۴)، اگر الگوهای ذهنی استخراج شده ۳۵ تا ۴۰ درصد از واریانس مطالعه را توضیح دهد، صحیح است. همچنین، بارهای عاملی که حداقل ۰/۴۸ در سطح $P < 0.01$ معنی‌دار باشند، وارد تحلیل شده‌اند.

1. Composite Reliability
2. Kline

در مجموع ۲۱ مورد از ۳۵ مرتبه Q به طور قابل توجهی روی یکی از عوامل پنج‌گانه بارگذاری شده است.

جدول ۷. مقدار ویژه و واریانس توضیح داده شده برای هر عامل بعد از دوران

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
عامل ۱	۳/۹۴	۱۷	۱۷
عامل ۲	۲/۶۶	۱۲	۲۹
عامل ۳	۲/۰۳	۹	۳۸
عامل ۴	۱/۸۳	۸	۴۶
عامل ۵	۱/۶۴	۷	۵۳

جدول ۸ بارهای عاملی هر شرکت‌کننده بر اساس تعاریف مرتب شده Q که به صورت پررنگ مشخص شده‌اند، را نشان می‌دهد؛ بنابراین، الگوهای ذهنی پنج‌گانه مشارکت‌کنندگان در زمینه تأثیرگذاری کرونا بر صنعت گردشگری توسط ۲۰ نفر از ۲۳ مشارکت‌کننده تعیین شده است و بیش از ۸۶ درصد از مشارکت‌کنندگان در تعیین این عوامل دخیل بوده‌اند.

جدول ۸. بارهای عاملی برای هر مشارکت‌کننده بر اساس تعاریف مرتب شده Q

مشارکت‌کننده‌ها	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵
۱	۰/۵۸۶	۰/۲۰۹	۰/۳۶۲	-۰/۰۰۹	-۰/۰۵۶
۲	-۰/۱۵۴	۰/۷۱۲	-۰/۰۴۲	-۰/۲۶۸	-۰/۰۴۹
۳	-۰/۱۹	۰/۱۰۱	-۰/۲۲۳	۰/۵۵۷	۰/۰۰۰۰۲
۴	۰/۴۱۴	-۰/۱۸۶	-۰/۱۰۴	۰/۳۲۲	۰/۲۳۲
۵	۰/۴۸۲	-۰/۰۶۵	-۰/۴۰۶	-۰/۰۸۲	-۰/۱۳۴
۶	۰/۱۲۹	۰/۸۱۶	۰/۱۶۵	-۰/۰۸۸	-۰/۲۵۳
۷	-۰/۱۷۶	۰/۳۹۲	۰/۴۷۹	-۰/۱۰۶	۰/۲۶۳
۸	-۰/۱۱۷	۰/۰۹۹	۰/۷۹۴	-۰/۲۰۸	۰/۱۰۵
۹	۰/۰۰۴	-۰/۳۶۲	-۰/۰۹۱	۰/۷۸۵	-۰/۰۴۸
۱۰	-۰/۴۰۷	۰/۱۱۵	-۰/۰۸۸	-۰/۳۰۱	-۰/۴۹۱
۱۱	-۰/۱۷	-۰/۰۶۱۹	-۰/۱۷۳	۰/۱۴۵	-۰/۷۲۳
۱۲	۰/۳۶۳	-۰/۰۸۷	-۰/۲۳۴	-۰/۵۰۶	-۰/۱۶
۱۳	-۰/۰۳۷	-۰/۰۴۱	۰/۷۳	۰/۱۲۵	-۰/۲۸۴
۱۴	۰/۰۰۴	-۰/۳۷۹	-۰/۰۹۹	۰/۰۹۹	۰/۵۳
۱۵	-۰/۰۲۷	-۰/۱۱۵	-۰/۳۱۱	۰/۰۷۴	-۰/۵۵
۱۶	۰/۵۹۴	-۰/۲۰۷	-۰/۱۵	۰/۱۲۵	-۰/۱۸۲
۱۷	۰/۰۷۹	۰/۱۴۵	-۰/۳۰۸	۰/۳۴۹	-۰/۵۷۷
۱۸	-۰/۵۶۸	-۰/۱۸۱	-۰/۰۸۴	-۰/۱۳۲	-۰/۱۳۳
۱۹	۰/۳۱۱	-۰/۲۶۶	-۰/۱۶۸	-۰/۱۱۱	۰/۱۶
۲۰	-۰/۷۵۴	۰/۰۴۷	-۰/۰۰۹	۰/۰۳۸	-۰/۱۲۲
۲۱	-۰/۳۰۴	-۰/۴۲۹	-۰/۲۳۸	-۰/۱	۰/۴۸۹
۲۲	-۰/۱۴۴	۰/۵۷۱	-۰/۰۸۵	۰/۳۶۲	-۰/۱۹۲
۲۳	۰/۵۵۸	-۰/۴۱۳	-۰/۱۲	-۰/۱۴۵	-۰/۲۲۲

- تشخیص ذهنی و تفسیر بر اساس نوع

جدول ۹ فهرستی از امتیازها (هر عامل به صورت جداگانه) و Z-Score که مشابه ترین و متمایزترین گزاره‌ها را در بین دیدگاه‌ها برجسته می‌کند، نشان می‌دهد. لازم به ذکر است که اظهارات متمایز در جدول ۹ به صورت پررنگ و هایلایت شده مشخص شده‌اند. حال سؤالی که در این بخش مطرح می‌شود عبارت است از: این گروه‌های پنج‌گانه شناسایی شده چه تفاوتی نسبت به همدیگر دارند؟ زیرا در تحلیل عاملی مرتبط با روش شناسی Q به صورت مستقیم نمی‌توان بر اساس بارهای عاملی استخراج شده به بررسی و تحلیل الگوهای ذهنی استخراج شده پرداخت. به عبارتی دیگر، تفسیر الگوهای ذهنی (عامل‌های استخراج شده) مبتنی بر گویه‌هایی بوده که در دو طرف طیف مورد استفاده قرار دارند (دارای حد بالایی از موافقت یا مخالفت می‌باشند)؛ لذا، معیار جهت رتبه‌بندی گزاره‌ها، مقیاس‌هایی بوده که با استفاده از آرایه‌های عاملی ساخته می‌شود؛ بنابراین، آرایه‌های عاملی هریک از عبارت کیو برای هریک از الگوهای ذهنی (عامل‌های استخراج شده) شناسایی شده محاسبه شده تا بتوان تفسیر دقیق‌تری از آنها ارائه شود. لازم به توضیح است که جهت بررسی و تحلیل مناسب‌تر ذهنیت‌ها، توجه به گزاره‌های که نقاط اشتراک ذهنیت‌ها را شکل می‌دهند، بسیار ضروری که در ادامه این پنج ذهنیت مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

ذهنیت اول: نگرانی در مورد ناپایداری اشتغال و درآمد (۶ نفر)

۶ نفر از روستاییانی که در این گروه جای گرفته‌اند و از روستاهای صفی‌آباد، سررود علیا و بیاشوش بوده؛ معتقدند که کرونا باعث کاهش شدید تعداد گردشگران (کاهش مشتریان رستوران‌ها و غذاهای محلی) ۱ (+۳:۲۱) شده است. اگرچه بر اساس آرایه‌ی عاملی این افراد تأثیر تقریباً متوسطی (+۳) را اعلام کرده‌اند؛ ولی این تأثیر باعث کاهش تعداد خرده‌فروش‌ها (از بین رفتن مشاغل موقت) (+۵:۱۴) شده و این عامل نیز به نوبه خود باعث افزایش نرخ بیکاری (+۴:۹) شده و در نهایت باعث کاهش شدید توانایی پرداخت اقساط جهت دریافت تسهیلات به دلیل کاهش سطح درآمد (+۵:۳۱) شده است.

ذهنیت دوم: نگرانی در مورد مسائل اجتماعی - زیست‌محیطی (۳ نفر)

در گروه دوم (ذهنیت دوم) استخراجی دودسته گزاره قابل شناسایی است. به عبارتی دسته‌ای از گزاره‌ها که به سمت تأثیرگذاری مثبت بر محیط‌زیست داشته‌اند. این گروه معتقدند که کرونا باعث کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی (+۴:۱۶) و حتی باعث کاهش تخریب منابع طبیعی (+۵:۲۲) شده که این موارد را می‌توان با کاهش تعداد ورود گردشگران و طبیعت‌گردان به منطقه نسبت داد. از طرفی دیگر در این گروه مشارکت‌کنندگان معتقدند که کرونا از طریق اجرای قانون فاصله‌گذاری اجتماعی باعث تغییر در سبک زندگی (+۲:۳۳) شده و این تغییر باعث فردگرایی و کاهش سطح امیدواری (+۴:۱)، کاهش اعتماد اجتماعی (+۳:۲۹) و حتی بر نحوه اشتغال به لحاظ جنسیت نیز تأثیرگذار بوده است (افزایش نابرابری جنسیتی) (+۵:۲۵). به عبارتی دیگر، افراد مشارکت‌کننده عنوان کرده‌اند که در زمان کرونا و قرنطینه‌های سراسری مردان راحت‌تر می‌توانسته‌اند در حد گذران زندگی به فعالیت دیگری بپردازند. همچنین عنوان کرده‌اند به دلیل وجود اخبار متفاوت در رسانه‌های مختلف در زمینه نحوه انتشار و آسیب رساندن این ویروس، اعتماد عمومی نسبت به دولت کاهش یافته است (+۵:۳۰).

ذهنیت سوم: نگرانی در مورد کاهش سرمایه‌گذاری (۲ نفر)

این دسته از مشارکت‌کنندگان باتوجه به آثار کرونا بر بخش‌های مختلف هر جامعه و به‌ویژه بر صنعت گردشگری از جمله کاهش تعداد خرده‌فروش‌ها (از بین رفتن مشاغل موقت) (+۲:۱۴) و کاهش حجم مبادلات اقتصادی در منطقه (و قطع شدن

۱. اعداد داخل پرانتز در تفسیر عامل‌ها، به ترتیب از چپ به راست مربوط به شماره گویه و امتیاز گویه در آرایه عاملی است.

زنجیره تأمین) (+۲۷) به نحوی نیز آینده‌نگر بوده و عنوان کرده‌اند که باتوجه‌به موارد عنوان شده بر اثر وقوع این بیماری در آینده‌ای نزدیک اگر وضعیت به روال و شرایط قرنطینه عمومی و اجرای طولانی‌مدت فاصله‌گذاری اجتماعی ادامه داشته باشد در ابتدا با کاهش سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف خدمات (+۱۳) مرتبط با بخش گردشگری روبرو بوده و سپس شاهد خروج سرمایه از بخش خدماتی گردشگری (+۲۴) به میزان بالایی خواهند شد.

ذهنیت چهارم: نگرانی در مورد عوامل آموزشی (۳ نفر)

یکی از آثاری که کرونا نه فقط بر صنعت گردشگری، بلکه بر کل جوامع مختلف گذاشته است، وقفه‌های طولانی در آموزش حضوری بود. به علت اجرای فاصله‌گذاری‌های اجتماعی و ترس والدین، برای مدت طولانی آموزش حضوری در کشور تعطیل شد. این دسته از شرکت‌کنندگان معتقدند به علت مجازی‌شدن کلاس‌های آموزشی در مدارس، سطح کیفیت آموزش دانش-آموزان (۵-:۱۲) بسیار کاهش یافته است. همچنین، به دلایل مختلفی از جمله دوری از مناطق سرویس‌دهی، پایین‌بودن سرعت اینترنت و... اختلال در آموزش رسمی (آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها) (+۱:۵) به وجود آمده که این مورد برای آینده جامعه بسیار خطرناک خواهد بود. همچنین شرکت‌کنندگان معتقدند اگرچه آموزش حضوری به‌نوعی تعطیل شده بود و به عبارتی تحرکات آموزشی مانند حضور در مدارس، آموزشگاه‌ها، دانشگاه‌ها و... بسیار کم شده بود؛ ولی به دلایلی مانند خرید گوشی‌های هوشمند برای فرزندان خانوار، باعث بالارفتن هزینه آموزش آنلاین (+۴:۳۴) شده است.

در زمان آموزش آنلاین بیشتر وقت فرزندان خانوار به حضور در فضای مجازی اختصاص می‌یافت و از طرفی دیگر، در زمان آموزش آنلاین نیاز مبرم به حضور و کمک والدین به فرزندان بوده و آثار منفی این وضعیت در خانوارهایی که والدین یا به علت مشغله زیاد وقت کمک به فرزندان را نداشته و یا در خانوارهایی که والدین دارای سطح سواد پایین باشند، نمود شدیدتری پیدا خواهد کرد که این مورد به نوبه خود باعث نوعی تغییر در سبک زندگی (+۴:۳۳) شده است.

ذهنیت پنجم: نگرانی در مورد عوامل بهداشتی - روانی (۶ نفر)

این دسته از شرکت‌کنندگان معتقدند باتوجه‌به اینکه در ابتدا اطلاعات دقیقی و در زمینه چگونگی فعالیت ویروس، نحوه انتقال و آلوده‌شدن آن در دسترس نبود، این موارد باعث کاهش امنیت روانی مردم (+۴:۸) و سردرگمی آن‌ها شده بود و این سردرگمی از یک طرف تأثیر منفی بر سلامت عمومی (۲-:۱۵) افراد گذاشته و از طرفی دیگر باعث فاصله بین افراد مختلف و حتی افراد فامیل و همسایگان شده و به نحوی باعث رواج بیگانه‌ستیزی و کاهش اعتماد اجتماعی به غریبه‌ها (+۵:۱۷) شده است. گزاره کاهش تعداد خرده‌فروش‌ها (از بین رفتن مشاغل موقت) (+۵:۱۴) اگرچه به صورت تکراری وارد این عامل شده و در این پژوهش به عامل اول تعلق دارد، ولی در زمان مصاحبه با مشارکت‌کنندگان در مورد چرایی چنین مبحثی (تأکید زیاد بر این گزاره شده بود)، عنوان شد که به دلیل کاهش شدید تعداد گردشگران در زمان اجرای قرنطینه‌های اجتماعی، تعداد زیادی از مشاغل موقت یا خرده‌فروش‌ها که در کنار خیابان اجناس خود را به فروش می‌رساندند، تعطیل شد و این تعطیلی باعث کاهش درآمد و در نتیجه علاوه بر تأثیرگذاری بر روان خانوار، باعث شد تا برای جبران کاهش درآمد خانوار، هزینه بعضی از موارد مصرفی از جمله وسایل بهداشتی (مانند ماسک و مایع ضد عفونی‌کننده) را کاهش و یا حتی حذف کنند.

جدول ۹. آریه‌های عاملی برای هر مشارکت‌کننده بر اساس تعاریف مرتب شده Q

Z-Score variance	عامل ۵	عامل ۴	عامل ۳	عامل ۲	عامل ۱	گزاره‌ها
-۰/۹۳۵	-۳	-۲	۱	۴ (۱/۶۹*)	-۱	۱
۱/۲۴	-۴	-۱	۵	۴	-۳	۲
-۰/۱۵۸	-۱	۲	۱	۰	۳	۳
۱/۱۳	-۴	-۲	۴	۴	-۴	۴
۱/۱۸۶	-۴	۱ (-۰/۲۸*)	۵	۵	-۴	۵
-۰/۴۰۷	-۳	۱	-۴	۰	۰	۶
-۰/۲۹۶	۱	-۱	-۳	-۴	۱	۷
-۰/۶۷۳	۴ (۱/۷۳*)	۳	۳	-۲	۰	۸
-۰/۹۴۲	-۲	-۴ (۱/۲۷*)	۰	-۳	+۴ (۱/۵۸*)	۹
-۰/۱۵۹	-۱	-۲	-۱	۲	۰	۱۰
-۰/۲۵۹	۲	۲	۲	-۲	-۲	۱۱
-۰/۹۰۹	۴	-۵ (-۱/۶۵*)	۰	۱	۲	۱۲
-۰/۷۶۶	-۲	۲	۴ (۱/۳۸*)	-۱	۳	۱۳
۱/۴۲	۴ (۱/۶۲*)	-۲	۲ (۰/۶۵*)	-۲	+۵ (۱/۸۲*)	۱۴
-۰/۳۹۳	-۲ (-۰/۶۹*)	۳	۴	۱	۲	۱۵
۱/۴۵	۴	۴	-۴	+۴ (۱/۶*)	۳	۱۶
۱/۲۳	۵ (۱/۴۹*)	۴	-۱	-۱	۴	۱۷
-۰/۷۶۲	۲	۰	-۵	۰	-۵	۱۸
-۰/۳۶۷	۱	-۴	-۴	-۱	-۲	۱۹
-۰/۳۰۶	۰	-۳	-۲	-۳	-۴	۲۰
-۰/۷۶۱	۳	۵ (۱/۹*)	۲	۲	-۳ (-۰/۷۹*)	۲۱
-۰/۷۱۴	۱	-۳	۰	۵ (۱/۷۵*)	-۱	۲۲
-۰/۸۴۸	-۵	-۴	۱	۲	-۱	۲۳
۱/۵۶	۳	۴	۵ (۱/۹۳*)	-۴	۴	۲۴
-۰/۵۱۶	۰	۰	-۲	+۵ (۱/۶۹*)	۱	۲۵
-۰/۵۶۵	-۱	-۳	۲	-۴	۳	۲۶
-۰/۷۱۳	۳	۲	۴ (۱/۵۴*)	۲	۱	۲۷
۱/۲۴	۰	۵	-۱	-۴ (۱/۲۷*)	۵	۲۸
-۰/۳۸۴	-۲	-۱	۳	۳ (-۰/۷۷*)	-۲	۲۹
-۰/۷۶۹	۲	۳	-۲	-۵ (-۱/۷۵*)	-۳	۳۰
۲/۱۴	-۳	-۵	-۳	۳ (-۰/۸۹*)	۵ (۱/۹۵**)	۳۱
-۰/۴۰۷	-۴	۱	-۲	۱	-۲	۳۲
۱/۴۴	۴	۴ (۱/۶۲*)	۴	۲ (۰/۶۴*)	-۴	۳۳
-۰/۸۸۷	۵	۴ (۱/۰۹*)	۳	۳	۲	۳۴
-۰/۳۷	۲	۰	-۳	-۳	۲	۳۵

نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه نشان داد که در زمینه تأثیرگذاری ویروس کرونا بر صنعت گردشگری (افرادی که در بخش خدمات این صنعت

مشغول هستند)، دامنه ذهنیت افراد مشارکت‌کننده نسبت به آثار کرونا، در پنج عامل قابل‌تفکیک است که عبارت‌اند از: ناپایداری اشتغال و درآمد، مسائل اجتماعی - زیست‌محیطی، کاهش سرمایه‌گذاری، مسائل روانی - بهداشتی و مسائل آموزشی. بر اساس این عوامل در زمینه آثار کرونا بر صنعت گردشگری، می‌توان گفت مشارکت‌کنندگان در زمینه ماهیت، علل، چگونگی اثرگذاری، بخش‌های تأثیرپذیر به طور مشابهی فکر نمی‌کنند. حتی بررسی عوامل پنج‌گانه استخراجی با توجه محل زندگی افراد مورد مطالعه نیز حاکی از نگاه متفاوت افراد، حتی افرادی که در یک روستا ساکن هستند، به آثار این ویروس است. البته لازم به ذکر است که در بین افراد مورد مطالعه نیز شباهت‌هایی به لحاظ دیدگاهی قابل مشاهده است؛ به طوری که اکثریت افراد معتقد بودند که تعداد زیادی از افرادی که در بازارچه مرزی شهر جوانرود دارای مشاغل موقت یا خرده‌فروش بوده‌اند، به علت تعطیلی‌های مکرر بازارچه مرزی، اجرای فاصله‌گذاری اجتماعی و کاهش تعداد گردشگران ورودی به این شهر، شغل خود را از دست داده‌اند. همچنین، آنها غالباً معتقد بودند که اجرای قانون فاصله‌گذاری اجتماعی باعث تغییر در سبک زندگی شده که این تغییر در نهایت باعث فردگرایی به علت فاصله‌گذاری اجتماعی و کاهش سطح امیدواری شده است.

نتایج مطالعه نشان داد که عامل اول (الگوی ذهنی اول) با مقدار ویژه $3/94$ و درصد واریانس 17 که به‌عنوان عامل ناپایداری اشتغال و درآمد معرفی شد، بیشترین تأثیرپذیری را از کرونا داشته است. دولت با شروع همه‌گیری ویروس کرونا اقدام به اجرای برخی محدودیت‌ها (از اسفند 1398) جهت مقابله با شیوع گسترده و قطع زنجیره انتقال آن نمود. مهم‌ترین محدودیت‌های اعمال شد در آن دوران که بر مناطق گردشگری دارای آثار زیان‌بار زیادی بود و مواردی از جمله محدودیت تردد به شهرها و روستاها، تعطیلی مدارس و مؤسسات آموزشی، تعطیلی برخی از کسب‌وکارها، خارج‌نشدن از منزل، محدودیت‌های فیزیکی، فاصله‌گذاری اجتماعی، کاهش تردد مردم در خیابان‌ها و معابر و... را دربرگرفته است. این محدودیت‌های اعمال شده به‌شدت در وهله اول باعث کاهش تعداد ورود گردشگران به منطقه موردنظر شد. کاهش تعداد گردشگران ارتباط مستقیمی با کاهش درآمد افراد شاغل در آن بخش داشته، به‌ویژه افرادی که توانایی کسب درآمد از شغل خود از راه‌های دیگری از جمله فروش در فضای مجازی را نداشتند (خرده‌فروشان، دست‌فروشان، قهوه‌خانه‌ها، قصابان، اغذیه‌فروشان کنار خیابان و جاده‌ها)؛ لذا با توجه به تعطیلی درصد زیادی از مشاغل عنوان شده، نرخ بیکاری افزایش یافته است و به‌تبع آن درآمد فعالان عرضه گردشگری تنزل یافته است. این نتیجه با نتایج مطالعات سیجانیوندی و همکاران (1400)، مسائلی و همکاران (1400) و مولدر (2020) در زمینه تأثیر کرونا بر کاهش و یا از بین رفتن بعضی از مشاغل در صنعت گردشگری و افزایش نرخ بیکاری و کاهش سطح درآمد خانوار، در یک راستا می‌باشد.

گروهی دیگر از مشارکت‌کنندگان در این مطالعه معتقدند که کرونا علاوه بر بعد اقتصادی، بر وضعیت اجتماعی خانوارهای نیز تأثیر گذاشته است. الگوی ذهنی این افراد در واقع با مقدار ویژه $2/66$ که به‌عنوان مسائل اجتماعی - زیست‌محیطی شناخته می‌شود و 12 درصد واریانس ذهنیت‌های موردنظر را تبیین می‌کند. مشارکت‌کنندگان معتقدند که با شیوه همه‌گیری ویروس کرونا و اجرای محدودیت‌های موردنظر (از جمله فاصله‌گذاری اجتماعی، زدن ماسک، ماندن در خانه) و از طرفی دیگر اعلام روزانه افراد مبتلا و فوت شده از شبکه‌های رسمی مختلف، منجر به ایجاد تغییراتی در روش یا سبک زندگی آن‌ها شد. به طوری که به تدریج مراودات روزانه آن کم شد، دیدوبازدید با اقوام و آشنایان کم و یا قطع شد، و حتی سطح اعتماد اجتماعی به افراد مختلف، به‌ویژه افراد غریبه، کاهش یافته است. لازم به توضیح است افراد مشارکت‌کننده عنوان کرده‌اند که در برهه‌ای از زمان (در زمان اوج محدودیت‌ها) به علت کاهش بسیار زیاد سطح مراودات اجتماعی، سطح امیدواری آن‌ها به آینده، نیز

کاهش یافته است. نتیجه به دست آمده با نتایج مطالعات عمادی و اصغری محبوب (۱۳۹۹) و المقاری و همکاران (۲۰۲۱) که به بررسی تأثیر کرونا بر مباحث اجتماعی در مناطق گردشگری مورد نظرشان پرداخته‌اند، همخوانی دارد. لازم به توضیح است، یکی دیگر از عوامل وارد شده در این مطالعه که از طریق بررسی ذهنیت‌های افراد مشارکت‌کننده به دست آمده و اینکه این عامل به نحوی ترکیبی از آثار اقتصادی و اجتماعی جامعه را در خود دارد، عامل آموزشی و تأثیرگذاری ویروس کرونا بر آن است. با شیوع ویروس کرونا و محدودیت‌های اجباری در بخش‌های مختلف جامعه و از جمله بخش آموزش کشور، مدارس و مؤسسات آموزشی به اجبار تعطیل شدند. از طرفی دیگر، به دلیل ضعف زیرساخت‌های اینترنتی و امکانات آموزش مجازی در کشور و به ویژه به علت عدم آتن‌دهی مناسب در فضاهای پیراشهری مورد مطالعه مشکلات آموزشی بسیار بیشتر شده است. همچنین، با توجه به نیازمندی آموزش مجازی به گوشی‌های هوشمند، بعضی از خانوارها عنوان کرده‌اند که فرزندان آن‌ها، به دلیل ضعف بنیان اقتصادی خانوار و ناتوانی در خرید گوشی هوشمند، با مشکلات زیادی مواجه هستند.

همان‌طور که عنوان گردید یکی از مهم‌ترین کارکردهای فضاهای شهری، تقویت صنعت گردشگری در فضاهای پیراشهری است و این مهم می‌تواند در ابعاد مختلف توسعه پایدار محقق گردد. همچنین بر اساس رویکردهای توسعه متوازن منطقه‌ای، رویکرد فضایی و کارکردی، فضاهای شهری می‌توانند در توسعه و رونق فضاهای پیرامونی خود از جمله از طریق صنعت گردشگری مؤثر باشند. با این اوصاف نتایج پژوهش نشان داد با شیوع بیماری همه‌گیر کووید-۱۹، فعالان عرصه صنعت گردشگری در فضاهای پیراشهری شهر جواهرود، با مشکلات متعددی به ویژه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی، آموزشی و... مواجه شده‌اند و این مهم نشانگر اثرات منفی بحران کرونا بر دیدگاه‌ها و رویکردهای توسعه‌ای ارائه شده توسط صاحب-نظران و اندیشمندان و همچنین جامعه مردم مطالعه است؛ لذا، لازم است متناسب با شیوع بحران مذکور و اثرپذیری صنعت گردشگری از آن، متناسب با فضاهای مختلف جغرافیایی، تدابیر لازم اندیشیده شود. در این راستا بر اساس نتایج به دست آمده و اثرات بیماری کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری در فضاهای پیراشهری، راهکارهای زیر ارائه می‌شود:

- الگوبرداری از نمونه‌های موفق در مهار اثرات بیماری کووید-۱۹ بر فعالیت در بخش‌های صنعت گردشگری.
- تقویت زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات؛
- تقویت بستر فضای مجازی برای مقابله با اثرات منفی کووید-۱۹ بر فعالیت در بخش صنعت گردشگری.
- ارائه آموزش‌های بهداشتی مؤثر برای پیشگیری از مبتلا شدن به بیماری کووید-۱۹
- تقویت سطح پوشش خدمات بیمه در میان فعالان عرصه گردشگری
- تخصیص حمایت مالی بخش دولتی از فعالان عرصه صنعت گردشگری (کمک مالی بلاعوض و تسهیلات بانکی)
- اتخاذ تدابیر لازم برای اشتغال‌زایی مکان محور مرتبط با صنعت گردشگری در میان ساکنان فضاهای (مانند پرورش زنبورعسل، باغداری، کشت گیاهان دارویی، صنایع دستی و...).

از مهم‌ترین محدودیت‌های پیشروی محققان در پژوهش حاضر می‌توان به محدود بودن منابع و داده‌ها در خصوص اثرات بیماری کووید-۱۹ بر فضاهای پیراشهری، دشواری برقراری ارتباط با پاسخگویان به علت شیوع کووید-۱۹ و... اشاره کرد. در راستای تکمیل منابع علمی در خصوص اثرات کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری در محدوده مطالعاتی، پیشنهادهای مطالعاتی زیر ارائه می‌شود: بررسی و تحلیل اثرات کووید-۱۹ بر صنعت گردشگری در بازارچه مرزی شهری جواهرود؛ شناسایی راهبردها و راهکارهای اقتصادی جایگزین صنعت گردشگری در زمان مواجهه با بحران‌های مشابه کووید-۱۹؛ شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های فعالان وابسته به صنعت گردشگری در بازارچه‌های مرزی شهر جواهرود با رویکرد حل مسئله.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) احمدی، منیژه و عباسی، فریبا. (۱۴۰۰). واکاوی موانع اقتصادی توسعه گردشگری در نواحی روستایی با استفاده از نظریه بنیانی مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان زنجان. *گردشگری و توسعه*، ۱۲(۲)، ۲۹۵-۲۷۷.
- ۲) افراخته، حسن. (۱۳۹۹). فضاهای پیراشهری: الگوها، عوامل و پسیندها. *مجله توسعه فضاهای پیراشهری*، ۲(۳)، ۱۸-۱.
- ۳) امینی، عباس و جمینی، داود. (۱۳۹۳). تحلیلی بر ارزیابی جامعه روستایی از عملکرد نهاد دهیاری با استفاده از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری. *تحقیقات جغرافیایی*، ۲۹(۱۱۳)، ۱۷۷-۱۶۹.
- ۴) باصولی، مهدی و جباری، گلنوش. (۱۴۰۰). رابطه مدیریت بحران و تاب‌آوری جامعه مقصد گردشگری در بحران کرونا مطالعه موردی: شهر همدان. *مجله گردشگری شهری*، ۱(۱)، ۴۸-۳۳.
- ۵) جمشیدی، علیرضا؛ جمینی، داود؛ قنبری، یوسف؛ طوسی، رمضان و پسرکلو، موسی. (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان مینودشت. *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۶(۱۵)، ۲۲۵-۲۱۱.
- ۶) جمینی، داود و جمشیدی، علیرضا. (۱۴۰۰). مدل‌سازی عوامل مؤثر بر توسعه شاخص‌های کارآفرینی در مناطق روستایی ایران نمونه پژوهش: منطقه اورامانات، استان کرمانشاه. *فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی*، ۱۱(۴۲)، ۹۴-۷۳.
- ۷) جمینی، داود؛ جمشیدی، علیرضا و عبدالملکی، مهدی. (۱۴۰۰). شناسایی چالش‌های اسکان غیررسمی و ارائه راهکارهای عملیاتی - اجرایی برای بهبود آن در استان کردستان (مطالعه موردی: ناحیه منفصل شهری نایسر). *پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۱۲(۴۷)، ۱۳۰-۱۱۱.
- ۸) رحیمی، علی و ضایی، محمدرضا. (۱۴۰۱). تبیین ارتباط ساختاری ارزش ویژه برند یک اقامتگاه بوم‌گردی با رضایتمندی گردشگران آن مطالعه موردی: اقامتگاه آتسونی در شهرستان خور و بیابانک. *مجله گردشگری شهری*، ۹(۱)، ۳۱-۱.
- ۹) رضایی سرخایی، فیروزه؛ سایبانی، حمیدرضا و سوادی، مهدی. (۱۴۰۱). تدوین مدل مدیریت مقصد گردشگری با تأکید بر ورزش‌های ساحلی مطالعه موردی: شهرهای ساحلی هرمزگان. *مجله گردشگری شهری*، ۹(۱)، ۳۱-۱۷.
- ۱۰) رضایی، فریبرز؛ کشتی‌دار، محمد و مودی، داود. (۱۴۰۰). مطالعه تحلیل موانع تأمین مالی کارآفرینان ورزشی به روش کیو (Q). *نشریه مدیریت ورزشی*، ۱۳(۱)، ۲۳۷-۲۵۵.
- ۱۱) سیجانپوندی، شادیه؛ منصور، کمال و امامی، الهام. (۱۴۰۰). تأثیر بحران ویروس کرونا بر صنعت گردشگری و هتلداری و ارائه راه‌حل‌ها. *همایش ملی مدیریت کسب‌وکار در شرایط بحران و عدم‌اطمینان*، ۱۵ و ۱۶ تیر ۱۴۰۰، دانشگاه کردستان.
- ۱۲) صفری علی‌اکبری، مسعود و صادقی، حجت‌الله. (۱۳۹۸). نقش گردشگری شهر ایذه در تحولات روستاهای پیرامونی. *مجله توسعه فضاهای پیراشهری*، ۱(۲)، ۷۰-۵۹.
- ۱۳) طاهری، فاطمه؛ فروزانی، معصومه؛ یزدان‌پناه، مسعود و آجیلی، عبدالعظیم. (۱۳۹۶). ادراک کشاورزان از پدیده گردوغبار: مورد مطالعه شهرستان آبادان. *تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۴(۴۸)، ۶۳۲-۶۲۱.
- ۱۴) عزیزی، فاطمه و شکاری، فاطمه. (۱۴۰۱). گردشگری داخلی در میانه پاندمی کووید-۱۹: نقش عوامل جمعیت‌شناختی و اهداف سفر. *مجله گردشگری شهری*، ۹(۱)، ۱۱۷-۱۰۳.
- ۱۵) علی‌پور، حسین؛ براری، معصومه و سبحانی، نوبخت. (۱۳۹۸). بازتاب گسترش خانه‌های دوم در فضاهای پیراشهری استان مازندران. *مجله توسعه فضاهای پیراشهری*، ۲(۲)، ۵۸-۴۷.
- ۱۶) عمادی، امید و اصغری محبوب، ندا. (۱۳۹۹). تأثیر ویروس کرونا (COVID-19) بر صنعت گردشگری و راهکارهای مقابله با آن. *پنجمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و مهندسی و دومین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و شهرسازی آسیا*،

<https://civilica.com/doc/1116201>

- ۱۷) عنابستانی، علی اکبر؛ مظفری، زهرا و پیوند، علی. (۱۳۹۸). نگرش جامعه محلی نسبت به هم‌جواری با مجموعه‌های گردشگاهی پیراشهری مورد: مجموعه گردشگری باغ‌رود نیشابور. *مجله توسعه فضاهای پیراشهری*، ۱(۲)، ۱۳۶-۱۲۱.
- ۱۸) غلامی، زهرا؛ زیاری، یوسفعلی و اقبالی، ناصر. (۱۴۰۰). تحلیل موانع توسعه گردشگری پزشکی (مطالعه موردی: منطقه ۶ تهران). *مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی*، ۱۱(۴۲)، ۳۲۴-۲۹۵.
- ۱۹) فراهانی، حسین و منوچهری، سوران. (۱۳۹۴). شناسایی موانع و مشکلات توسعه گردشگری در نواحی روستایی هدف گردشگری غرب شهرستان مریوان. *پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۴(۹)، ۱۷۲-۱۶۱.
- ۲۰) قادرمرزی، حامد؛ جمشیدی، علیرضا؛ جمینی، داود و نظری سرمازه، حمید. (۱۳۹۴). شناسایی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه موردی: دهستان شلیل - شهرستان اردل). *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۵(۱۷)، ۱۱۸-۱۰۳.
- ۲۱) قنبری، ابوالفضل و ولایی، محمد. (۱۴۰۰). تحلیل عوامل مؤثر بر فقر روستایی در دوران شیوع ویروس کرونا مورد: استان آذربایجان شرقی. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱۰(۳۸)، ۱۶۱-۱۸۴.
- ۲۲) مسائلی، ارشک؛ رضائی، ناصر؛ درفشی، خهبات و باسحا، مهدی. (۱۴۰۰). اثرات همه‌گیری کرونا بر اشتغال نیروی کار در صنایع مرتبط با گردشگری ایران. *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۶(۵۶)، ۳۰۸-۲۷۹.
- ۲۳) موحدی، رضا؛ ایزدی، نسیم و علی‌آبادی، وحید. (۱۳۹۵). تحلیل موانع توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه: روستای فش، شهرستان کنگاور، استان کرمانشاه). *دوفصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری*، ۴(۸)، ۱۲۶-۹۹.
- ۲۴) میکانیکی، جواد؛ شیرزور، زهرا و جعفری سهل‌آباد، بهاره. (۱۴۰۰). عوامل مؤثر بر رشد سکونتگاه‌های پیراشهری بیرجند. *مجله توسعه فضاهای پیراشهری*، ۳(۵)، ۷۸-۵۹.
- ۲۵) هاشم زهی، ضیاء‌الحق؛ بندریان، اسفندیار و اسمعیل‌نژاد، مرتضی. (۱۴۰۱). آمایش منطقه‌ای روستاهای پیراشهری با تأکید بر توسعه صنعت گردشگری (مورد: روستاهای پیرامون نیک‌شهر). *مجله توسعه فضاهای پیراشهری*، ۴(۷)، ۲۳۵-۲۴۸.

References

- 1) Addams, H., & Proops, J.L. (2000). *Social Discourse and Environmental Policy: An Application of Q Methodology*. Edward Elgar Publishing.
- 2) Afrakhteh, H. (2020). Urban peripheral spaces: patterns, factors and consequents. *Journal of Urban Peripheral Development*, 2(3), 1-18. [In Persian].
- 3) Ahmadi, M., & Abbasi, F. (2021). Analyzing the Economic Barriers to Tourism Development in Rural Areas Using Grounded Theory A case study of tourism target villages of Zanjan province. *Journal of tourism and development*, 10(2), 277-295. [In Persian].
- 4) Alipour, H., Barari, M., & Sobhani, N. (2019). Reflections on the expansion of second homes in the Periphery of Cities of Mazandaran province. *Preipheral Urban Spaces Development*, 1(2), 47-58. [In Persian].
- 5) Al-Mughairi, H.M.S., Bhaskar, P., & Alazri, A.K.H. (2021). The economic and social impact of COVID-19 on tourism and hospitality industry: A case study from Oman. *J Public Affairs*, 2021;e2786, DOI: 10.1002/pa.2786.
- 6) Amini, A., & Jamini, D. (2014). An Analysis of the Rural Community Evaluation of Village Administrations' performance Using Structural Equation Modeling. *Geographical Research*, 29(2), 177-196. [In Persian].
- 7) Anabestani, A., Mozafari, Z., & Peyvand, A. (2019). Evaluation of Local Community Attitudes towards Neighborhoods with Pir-urban Promenade Complexes (Case Study: Baghroud Neyshabur Tourism Complex). *Preipheral Urban Spaces Development*, 1(2), 121-136. [In Persian].

- 8) Azizi, F., & Shekari, F. (2022). Domestic tourism amidst the covid-19 pandemic: Investigating socio-demographics and travel purposes. *Journal of urban tourism*, 9(1), 103-117. [In Persian].
- 9) Basouli, M., & Jabbari, G. (2021). The Relationship between Crisis Management and Community Resilience in Tourism Destination at Corona Crisis Case Study: Hamedan City. *Journal of urban tourism*, 8(1), 33-48. [In Persian].
- 10) Bayrak, M.M. (2022). Does Indigenous tourism contribute to Indigenous resilience to disasters? A case study on Taiwan's highlands. *Progress in Disaster Science*, 14, 100220. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pdisas.2022.100220>.
- 11) Brown, S.R. (1996). Q methodology and qualitative research. *Qualitative Health Research*, 6 (4), 561-567.
- 12) Chai, Y. (2021). Analysis of the Impact of COVID-19 on the Tourism Stock Market ---Taking Caissa Touristic as an Example, *Advances in Economics. Business and Management Research*, 166, 487-492.
- 13) Emadi, O., & Asghari Mehboob, N. (2019). The impact of the corona virus (covid-19) on the tourism industry and solutions to deal with it. *The 5th International Conference on Research in Science and Engineering and the 2nd International Congress on Civil Engineering, Architecture and Urban Planning of Asia*, <https://civilica.com/doc/1116201>. [In Persian].
- 14) Farahani, H., & Manoochehri, S. (2015). Identification of Obstacles and Problems of Tourism Development in Rural Areas of Tourism Goal in the West of Marivan County. *Journal of Research and Rural Planning*, 4(9), 161-172. [In Persian].
- 15) Galani-Moutafi, V. (2013). Rural space (re)produced e Practices, performances and visions, A case study from an Aegean Island. *Journal of Rural Studies*, 32, 103-113.
- 16) Ghadermarzi, H., Jamshidi, A., Jamini, D., & Nazari Sarmaze, H. (2015). Identification Hampering Factors Affecting Development of Rural Women's (Case Study: Shalil Villages-Ardal Township). *journal of Regional Planning*, 5(17), 103-118. [In Persian]
- 17) Ghanbari, A., & Valaei, M. (2022). Analysis of factors affecting rural poverty during the outbreak of coronavirus Case: East Azerbaijan province. *Journal of Space Economy & Rural Development*, 10 (38), 161-184. [In Persian].
- 18) Ghann, P. (2021). The Effect of COVID -19 on Tourism: A Comparative. *Journal of Tourism & Hospitality*, 10(458), 1-3.
- 19) Gholami, Z., ziari, Y., & Eghbali, N. (2021). Analysis of Barriers to Medical Tourism Development (Case Study: District 6 of Tehran). *Strategic Management Studies of National Defence Studies*, 11(42), 324-295. [In Persian].
- 20) Golets, A., Farias, J., Pilati, R., & Costa, H. (2021). COVID-19 pandemic and tourism: The impact of health risk perception and intolerance of uncertainty on travel intentions. *Current Psychology*, <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02282-6>.
- 21) Góngora, R., Milán, M.J., & López-i-Gelats, F. (2019). Pathways of incorporation of young farmers into livestock farming. *Land Use Policy*, 85, 183–194.
- 22) Hashemzahi, Z., Bandaryan, E., & Esmailnejad, M. (2022). Regional planning of peripheral villages with emphasis on the development of tourism industry (Case: villages around Nikshahr). *Preipheral Urban Spaces Development*, 4(7), 235-248. [In Persian].
- 23) Henseler, M., Maisonnave, H., & Maskaeva, A. (2021). Economic impacts of COVID-19 on the tourism sector in Tanzania, *hal-03501722*.
- 24) Jagdale, D.V., & Ganatra, H. (2021). Impacts of Covid-19 Pandemic on Tourism Industry of India. *Munich Personal RePEc Archive (MPRA)*, Paper No. 110442, posted 03 Nov 2021 03:49 UTC.
- 25) Jamini, D., & Jamshidi, A. (2021). Modeling the Factors Affecting the Development of Entrepreneurship Indicators in Rural Areas of Iran (Case study: Owramanat Region, Kermanshah Province). *Journal of Spatial Planning*, 11 (42), 73-94. [In Persian].

- 26) Jamini, D., & Dehghani, A. (2022). Evaluation and Analysis of Resilience of Rural Tourism and Identification of Key Drivers Affecting It in The Face of The Covid-19 Pandemic (Case Study: Owramanat region in Kermanshah Province). *Journal of Research and Rural Planning, (Articles in Press)*, doi: 10.22067/jrrp.2022.78090.1056.
- 27) Jamini, D., Jamshidi, A., & Abdolmaleki, M. (2022). Identify the challenges of informal settlements and Provide operational-executive solutions to improve it in Kurdistan province (Case study: Urban Separated Area of Naysar). *Journal of Research and Urban Planning, 12* (47), 111-130. [In Persian].
- 28) Jamshidi, A., Jamini, D., Ghanbari, U., Toosi, R., & Pesaraklo, M. (2015). Factors affecting the entrepreneurship development in agricultural production cooperatives Minodasht Township. *Geographical Planning of Space, 6*(15), 211-225. [In Persian].
- 29) Kline, P. (1994). *An Easy Guide to Factor Analysis*. Routledge.
- 30) Koçak, E., Dogru, T., Shehzad, K., & Bulut, U. (2022). The economic implications of the COVID-19 outbreak on tourism industry: Empirical evidence from Turkey. *Tourism Economics, 0*(0) 1–17.
- 31) Komasi, H; Hashemkhani Zolfani, S., & Cavallaro, F. (2022). The COVID-19 Pandemic and Nature-Based Tourism, Scenario Planning Approach (Case Study of Nature-Based Tourism in Iran), *Sustainability, 14*(7), 3954. <https://doi.org/10.3390/su14073954>.
- 32) Masaeli, A., rezaei, N., Derafshi, K., & Basakha, M. (2021). Effects of Corona Epidemic on Labor Employment in Iran's Tourism-Related Industries. *Tourism Management Studies, 16*(56), 279-308. [In Persian].
- 33) Mikaniki, J., Shirzour, Z., & Jafari sahlabad, B. (2021). Analysis effective factors on the growth of Urban peripheral settlements of Birjand. *Preipheral Urban Spaces Development, 3*(5), 59-78. [In Persian].
- 34) Mohadi, R., Izadi, N., & Aliabadi, V. (2017). Analyzing the barriers of rural tourism development (Case study: Fash Village Kangavar city, Kermanshah province). *Journal of Social Studies tourism, 4*(8), 99-126. [In Persian].
- 35) Mulder, N. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on the tourism sector in Latin America and the Caribbean, and options for a sustainable and resilient recovery. *International Trade series, No. 157 (LC/TS.2020/147)*, Santiago, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC).
- 36) Ono, H., & Kidokoro. T. (2020). Understanding the development patterns of informal settlements in Nairobi. *Japan Architectural Review, 3*(3), 384–393.
- 37) Panthe, K.P., & Kokate, C.N. (2021). Impact of covid-19 on tourism sector in Nepal, *Sustainability, Agri. Food and Environmental Research, 9*(1), 107-126.
- 38) Pini, B., Previte, J., & Haslam-McKenzie, F. (2007). Stakeholders, natural resource management and Australian rural local governments: AQ methodological study. *Local Gov. Stud, 33*, 427–449.
- 39) Previte, J., Pini, B., & Haslam-McKenzie, F. (2007). Q methodology and rural research. *Sociol. Ruralis, 47* (2), 135–147.
- 40) Rahimi, A., & rezaei, M. R. (2022). Explanation of structural relationship of the brand equity of an Ecolodge with the satisfaction of its tourists; Case study: Atashouni Ecolodge in the khor and Biabanak County, Isfahan Province. *Journal of urban tourism, 9*(1), 1-16. [In Persian].
- 41) Raj'e, F. (2007). Using Q methodology to develop more perceptive insights on transport and social inclusion. *Transp. Policy, 14*, 467–477. <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2007.04.006>.
- 42) Ramezani, F., Keshtidar, M & Moodi, D. (2021). An Analysis of the Barriers to Financing Sport Entrepreneurs by Q Method. *Sport Management, 13*(1), 237-255. [In Persian].
- 43) Rezaei sarkhaei, F., saybani, H., & savadi, M. (2022). Develop a tourism destination management model with an emphasis on beach sports Case study: Hormozgan coastal cities

- Document Type: Article extracted from phd dissertation. *Journal of urban tourism*, 9(1), 17-31. [In Persian].
- 44) Robbins, P., & Krueger, R. (2000). Beyond bias? The promise and limits of Q method in human geography. *Prof. Geogr*, 52 (4), 636–648.
  - 45) Safari Ali Akbari, M., & Sadeghi, H. (2019). The Role of Izeh Tourism in Transfprmtion of Surrounding Villages. *Journal of Urban Peripheral Development*, 1(2), 59-70. [In Persian].
  - 46) Sah, R., Sigdel, S., Ozaki, A., Kotera, Y., Bhandari, D., Regmi, P., Rabaan, A.A., Mehta, R., Adhikari, M., Roy, N., Dhama, K., Tanimoto, T., Rodriguez-Morales, A.J., & Dhakal, R. (2020). Impact of COVID-19 on tourism in Nepal. *Journal of Travel Medicine*, 2020, 1–3, doi: 10.1093/jtm/taaa105.
  - 47) Sijaniyundi, S., Mansouri, K., & Emami, E. (2021). The impact of the corona virus crisis on the tourism and hotel industry and providing solutions. *National Conference on Business Management in Crisis and Uncertainty, 15 and 16 July 2021, University of Kurdistan*. [In Persian].
  - 48) Simarankir, O R., Tawang, F., Irwan, I., Utami, P B., Nani, N., & Kodiran, T. (2021). Impact of the COVID-19 Pandemic on Marine Tourism, Derawan Island, Berau Regency, East Kalimantan Province, IOP Conf. Series: *Earth and Environmental Science* 934 (2021) 012040, doi:10.1088/1755-1315/934/1/012040.
  - 49) Soliku, O., Kyiire, B., Mahama, A., & Kubio, C. (2021). Tourism amid COVID-19 pandemic: impacts and implications for building resilience in the eco-tourism sector in Ghana's Savannah region. *Heliyon*, 7, e07892, <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e07892>.
  - 50) Taheri, F., Farozani, M., Yazdan Panah, M., & Ajili, A. (2018). Farmers' Perceptions toward Dust Phenomenon: Case of Abadan County. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 48(4), 621-632. [In Persian].
  - 51) United Nations. (2009). *The Millennium Development Goals Report 2009*. New York: United Nations.
  - 52) Walder, P., & Kantelhardt, J. (2018). The Environmental Behaviour of Farmers – Capturing the Diversity of Perspectives with a Q Methodological Approach. *Ecological Economics*, 143, 55-63.
  - 53) Waleed., Ma, Z., Wahid, F., Baseer, S., AlZubi, A.A., & Khattak, H. (2022). Influence of COVID-19 on the Tourism Industry in China: An Artificial Neural Networks Approach. *Journal of Healthcare Engineering, Volume 2022, Article ID 9581387*, <https://doi.org/10.1155/2022/9581387>.
  - 54) Watts, S., & Stenner, P. (2005). Doing Q methodology: theory, method and interpretation. *Qual. Res. Psychol.* 2, 67–91. <https://doi.org/10.1191/1478088705qp022oa>.
  - 55) Watts, S., & Stenner, P. (2012). *Doing Q methodological research. Theory, Method and Interpretation*. Sage, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC.
  - 56) Zouni, G., Paraskevi-Myrsini, N., Georgaki, I., & Kapetanaki, E. (2021). COVID-19 impact on tourism: Measuring similarities and differences on tourists and tourism businesses' perceptions. *Tourism & Heritage Journal*, 3, DOI: 10.1344/THJ.2021.3.6.